

Харківський Національний Університет імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра Нової та новітньої історії

Дипломна робота  
бакалавра

на тему : «Середньовічна Японія в працях видатного українського орієнталіста  
В. А. Рубеля »»

**Виконав** Студент IV курсу,  
Денної форми навчання  
Напрямок підготовки (спеціальність)  
6.020302 – історія  
Кривець А.М.

**Керівник:** д.і.н., професор  
Чувпило О.О.

**Рецензент :** .....  
.....

**Харків2024**

| <b>Зміст</b> |                                                                 |    |
|--------------|-----------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП .....  |                                                                 | 3  |
| РОЗДІЛ I     | Біографія та розробка проблеми генези самурайського стану ..... |    |
|              | 1.1. Біографія Вадима Анатолійовича Рубеля .....                | 11 |
|              | 1.2. Загальний опис розвитку самурайського стану .....          | 14 |
|              | 1.3. Проблема генези самурайського стану .....                  | 38 |
| РОЗДІЛ II    | Інші праці Рубеля                                               |    |
|              | 2.1. Військова Диктатура Тайра .....                            | 48 |
|              | 2.2. Проблематика погляду на особу Тайри но Кійоморі .....      | 55 |
|              | ВИСНОВКИ.....                                                   | 58 |
|              | СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                 | 61 |
|              | Резюме.....                                                     | 68 |

## ВСТУП

Вадим Анатолійович Рубель – український орієнталіст , професор Київського Національного Університету ім. Тараса Григоровича Шевченка , що викладає на кафедрі історії стародавніх віків та середніх віків Історичного факультету КНУ. Вадим Анатолійович Рубель людина , що мав велике значення для розвитку вітчизняного сходознавства , зокрема Японістики . Саме Японія була головною темою дослідницьких робіт Рубеля . Окрім цього Рубель також приймав активну участь у написанні підручника з історії Східного світу , а також активно цікавиться історією доколумбової Америки. На сьогодні Рубель є визнаним та видатним спеціалістом сходознавцем саме за свій вклад у розвиток української Японістики та Сходознавства , отримав не лише визнання , а й докторську ступінь з історичних наук. Однак у вітчизняних дослідженнях розвитку сходознавства Рубель представлений слабо та мало .

Актуальність даної праці , визначається тим , що Вадим Анатолійович Рубель в вітчизняній історіографії є доволі недослідженим , так хоч Рубель і випустив низку праць , робіт та наукових статей на тему японської історії , робіт написаних з метою дослідити діяльність Рубеля не існує. Так адже хоча в Україні і за її межами існують роботи , що ставлять собі на меті дослідити розвиток сходознавства в Україні та робіт присвячених Рубелю не існує . Саме з цієї причини робота є актуальною , адже не лише не має аналогів серед подібних робіт , а й досліджує ще невідкриту сторінку розвитку вітчизняного сходознавства .

Об'єктом цього дослідження головним чином є праці українського орієнталіста Вадима Анатолійовича Рубеля . В основному в своєму дослідженні я приділяв увагу працям Рубеля , що написанні були на тему Середньовічної Японії , адже саме ця тема дослідження Середньовічної Японії були головними у Рубеля за часів написання його докторської дисертації , однак все ж я приділив увагу і роботам , що були написанні в більш пізню добу та з іншої теми , теми яка могла і не стосуватись Японії

взагалі як от роботи з історії доколумбової Америки , що нею почав цікавитись Рубель ближче до сьогодення .

Предметом ж мого дослідження виступає середньовічна Японія , адже саме вона є найбільш яскраво та найкраще висвітленою у працях Рубеля . Відтак саме середньовічній Японії він присвятив велику кількість своїх робіт та напрацювань . Сама ж по собі тема Середньовічної Японії є добре висвітленою та може міститись у багатьох працях інших дослідників .

Література у моєму дослідженні представлена численними зібранням праць , як з самої теми Середньовічної Японії , як от праці самого Вадима Анатолійовича «Історія Середньовічного Сходу» чи «Походження військово –самурайської державності у традиційній Японії» , окрім робіт самого Рубеля до розробки мого питання я залучив також і роботи інших дослідників «Історія Стародавньої Японії» Мещерякова , «Samurai . warfare and the state in early medieval Japan» , що її написав Карл Фрайдей , «A History of Japan to 1334.» написану Джорджем Сансомом ще у далекому 1958 році . Монографія Турнбола «The Samurai a military history» . Велику роль в оцінці сходознавчих наук відіграла і робота Вінфреда Флюхтера «Overview of East Asian Studies in Central and Eastern Europe» , на яку я посилався під час оцінки діяльності Рубеля за межами України . Велику роль у моєму дослідженні відіграють і невеличкі праці та статті , що можуть мати доволі широкий спектр тем від українського сходознавства , самурайства , чи розгляду фундаментальних проблем в українській японістиці , як от «Сходознавчі дослідження на кафедрі нової та новітньої історії ХНУ» написану трьома викладачами кафедри нової та новітньої історії ХНУ . Не оминув я своєю увагою і давні твори японської літератури як от «Гендзі моногатарі» чи «Хейке моногатарі» , які я теж використовував для перевірки інформації . Велику роль у моєму дослідженні відіграло і інтерв'ю Рубеля , що він дав у 2011 році .

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити вплив та внесок Вадима Анатолійовича Рубеля у розвиток сучасної орієнталістики та продемонструвати розвиток цієї самої орієнталістики під впливом його ідей .

Досягнення поставленої нами мети передбачає вирішення наступних завдань:

- Дослідити , праці В. А. Рубеля з вище наведеної теми , а також власно його біографію для розуміння того , що саме спричинило та призвело до таких висновків
- Розглянути праці інших сходознавців з теми Середньовічної Японії
- Розглянути першоджерела з теми середньовічної Японії
- Дослідити розвиток сходознавчих наук в незалежній Україні з метою виокремлення внеску Вадима Анатолійовича
- Порівняти праці В. А. Рубеля та інші праці з даної теми з метою виділити та виокремити внесок саме В. А. Рубеля

Хронологічні межі є доволі широкими , адже замовленні радше не хронологічними межами історії Середньовічної Японії , а хронологічними межами роботи Вадима Анатолійовича , які є фактично майже необмеженими і у своїх працях Рубель роздивлявся ледь не всю писемну історію Японії особливо враховуючи, його співавторство у написанні «Історії Азії та Африки в колоніальну добу» та його «Нову історію Азії та Африки пост середньовічний Схід». В свої ж роботі я радше буду притримуватись рамок середньовічної історії Японії яких притримувався сам Рубель

Середньовічна Японія у Рубеля закінчується з початком її самоізоляції – «Саме на рубежі XVII-XVIII ст. у смугу глибокої кризи вступили Туреччина , Іран .... А Японія ,Корея, Таїланд та Ефіопія для збереження своїх традиційних порядків самоізолювались від зовнішнього світу . Тоді ж масові колоніальні експансії розпочала на Сході Європа (африканське узбережжя Атлантики та Індійського океану . Індія . Шрі-Ланка. Індонезія . Малакка . Тайвань тощо) . Все це свідчило про те що на тому етапі розвитку людства

традиційна східна цивілізаційна структура вичерпала свої можливості , і саме її агонію можна вважати кінцем середньовіччя на Сході»<sup>1</sup>

Джерельна база дослідження містить в собі обширу базу матеріалу , що складається як з самих досліджень Вадима Анатолійовича Рубеля так і з багатьох робіт різних історіографій , що мають власний погляд на головні питання що досліджував Рубель . Так зокрема власне українських робіт на ці теми яких є доволі не багато як у відкритих так і не дуже джерелах через специфічність розвитку як самої української історіографії так і через достатню географічну та лінгвістичну віддаленість України та Японії для дослідження також використовувалась і зокрема американська та європейська історіографія не оминув я і власне японської з якою я хоч і маю доволі обмежену можливість ознайомитись все ж цією можливістю скористався. Відтак джерельна база представлена величезним спектром робіт на тему самурайського стану , і власне робіт з дослідження розвитку сходознавчих наук в Україні . Важливою проблемою бази є те , що хоч вона і містить в собі велику чисельність літератури від різних авторів джерельна база саме з сходознавства та його розвитку в Україні є найбільш маленькою хоча і не менш плідною. Ще одну історіографічну проблему яку я хочу зазначити є те, що зокрема досліджень питання генезису самурайського стану як окремого питання є не так багато і історіографія «західна» радше зацікавлена вже у дослідженні самого стану «бусі» як існуючого , аніж у спробі встановити його походження , а відтак цьому питанню приділяється мало уваги хоча неодмінно через більш багату та неодмінно довгу історіографічну історію все ж досліджень в орієнталістиці набагато більше .

Левову частку дослідження звичайно складають роботи Вадима Анатолійовича Рубеля , однак у своїй роботі я використовував і багато джерел , зокрема зараджуючи новітнім технологіям та знанням мов , я мав унікальну змогу залучити до дослідження як матеріали власне японської сучасної історіографічної думки так і переклади японських текстів на інші

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002 с 17

мови , хоча звичайно це і має свої проблеми . Так саме англійська мова та Інтернет відкрили мені широкий спектр документації . Важливо також зазначити , що джерельної бази з біографії Вадима Анатолійовича не так багато і вона є радше доволі розділеними частинами єдиного цілого , які у своєму дослідженні я зумів поєднати .

Вагому роль у моєму дослідженні відіграли також і праці присвячені сходознавству загалом , адже саме вони складають дуже важливу частину джерельної бази так як дають можливість дослідити внесок , що його українське сходознавство помітило чи не помітило в обличчі Вадима Анатолійовича .

Не слід забувати і про англомовні праці , що включають в себе не лише праці з Японської державності в середині I тисячоліття н. е. – XII ст. , а також розвиток сходознавчих наук в Україні в кінці XX ст. на початку XXI ст. , важливо також відзначити і переклади , що їх англомовна історіографія породила чимало і які дають нам доступ до першоджерел з японської історії .Звичайно , що англомовні дослідження мають свої окресленні вже мною проблеми , однак зазвичай вони представляють собою доволі якісні дослідження , головною проблемою яких є радше дуже вузьконаправленність в контексті мого дослідження .

Варто також відзначити , що у своїй праці я використовував також і праці російськомовні , які звичайно також мають свої недоліки , однак не використати їх я не міг .

Методологія дослідження включає в себе ряд методів таких як : Системний метод , використання якого дозволяє відстежити розвиток як самого Рубеля в процесі написання ним праць з історії Японії так і оцінити вже написанні ним роботи . Для роботи широко використовувався історико-порівняльний метод використання якого вимагає залучення низки інших методів , до цієї роботи таких як системний аналіз , а також індукція та дедукція використання яких дозволяє виводити більш загальні положення , що можуть бути відсутніми в першоджерелах .

Важливо мабуть виокремити історико-генетичний метод , що в цьому дослідженні виступає як стрижень послідовного дослідження історії Японії в працях Рубеля .

Для дослідження використовувався також і динамічний метод , що використовується для відстежування змiну стану та розвитку в орієнталістиці

Хронологічний метод також матиме представлення у роботі у вигляді зв'язування праць Рубеля з тодішнім розвитком сходознавства та становлення української державності .

Саме сукупність цих методів дозволяє зробити це дослідження повноцінним .

Історіографія з Середньовічної історії Японської держави є досить обширною та має багато відомих та загальних праць , що надають широкий погляд на зазначену тему

В першу чергу варто звичайно відзначити праці Рубеля , як з самого періоду<sup>1</sup> так і з розгляду окремих соціокультурних питань таких як розвиток самурайського класу <sup>2</sup> та його походження <sup>3</sup> . Ці праці є доволі гарними в описі та в створенні загального бачення на розвиток самурайського стану в Японії , варто однак зазначити , що ці роботи мають доволі старий погляд на проблему , зокрема Рубель розбираючи походження самурайського стану ссилається на тогочасну пануючу формаційну концепцію розвитку східних суспільств , натомість на зараз така концепція вже давно відійшла в лету і не те є актуальною .

Велике значення варто приділити роботам іноземним як от працям Турнбола чи Фрайдея , які доволі сильно відрізняються одна від одною , адже в основі своїй мають різний погляд на походження самурайського стану , так

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Встановлення диктатури Тайра в Японії: політико-клановий аспект проблеми // Східний світ. 2003. № 1 с. 76-84

<sup>2</sup> Рубель В. А. Коріння й генезис стану bushi(самураїв) в середньовічній Японії // Східний світ, 1996, № 2. с. 29-36

<sup>3</sup> Рубель В. А. Походження самурайського стану в середньовічній Японії // Наукові записки. Історія. Київ: Видавн. дім "KM Academia", 1998. с. 137-142



у цих працях відображаються розвиток поглядів західної історіографії на самурайство і , якщо працю Турнбола раджу використовувати лише для загальних даних , адже вона є набагато старішою і автор поділяє набагато старішу концепцію походження самурайства то працю Фрайдея<sup>1</sup> можна цілком використовувати і вона є добрим прикладом праці з джерелами та літературою . Варто також зазначити і працю Джонатана Клементса , що самий розвиток самурайства виводить з реформ Тайка та війн з емісі<sup>2</sup>. Праця Клементса є доволі цікавою працею , однак в контексті розгляду самурайства як соціального стану вона не дає всієї картини .

Також важливими я вважаю і роботи більш загальні , які описують радше не конкретну подію , а загальний плин часу такі як наприклад Історія Сходу у 6 томах власне в моїй праці мене цікавить том 2 та 3<sup>3</sup> , що і окреслюють необхідні нам хронологічно події та стан справ у Японії . Звичайно , що проблемою таких видань є саме їх окреслення загального стану справ , а відтак для більш якісного дослідження вони є радше допоміжними виданнями , що лише підтверджують загальні факти , хоча мабуть зауважу , що ці праці поділяють сучасні концепції та підходи в розвитку Японської держави так , що для демонстрації сучасного погляду російської японістики , я їх теж використовував.

Окрім цього варто відзначити загалом і важливість у нашому дослідженні робіт сходознавства російською мовою , які також мають чималу репрезентацію. Так зокрема , праця переклад Свірідова японської

---

<sup>1</sup> Friday, Karl F. Samurai, warfare and the state in early medieval Japan.// Routledge, 2004. p 1-15

<sup>2</sup> Jonathan Clements A brief history of the Samurai // Robinson London 1971 p. 29--33

<sup>3</sup> История Востока. Т. III. Восток на рубеже средневековья и нового времени. XVI—XVIII вв. // Гл. редкол.: Р. Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. Т.3 Восток на рубеже средневековья и нового времени. Отв. ред. Л. Б. Алаев, К. З. Ашрафян, Н. И. Иванов. Москва, М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2000. с. 363-375

середньовічної прози<sup>1</sup>, яка хоч і є перекладом, а відтак не передає всього спектру того, що мала б передавати японська мова, все ж дозволяє поглибитись у вивчення культурного аспекту в цей час.

Не слід оминати і робіт присвячених розвитку сходознавчих наук в Україні, адже саме вони дозволяють нам висвітлити фон на якому розвивалось українське сходознавство, а відтак працював і рубель. Так валике значення у моєму дослідженні відіграла праця Вінфреда Флюхтера<sup>2</sup>, що побував у Києві на початку нульових. А також у своєму дослідженні я використав часопис *Japanese studies in Europe*<sup>3</sup>. Найбільшою ж проблемою цих досліджень є їхня загальність, так що Флюхтер, що часопис беруть для дослідження не окремо взятую Україну, а Європу загалом через, що це дослідження містить лише загальні данні, і опис сходознавчих наук в Україні в цьому виданні не займає і трьох сторінок. Варто мабуть згадати і працю видану моєї рідною кафедрою, однак ця робота теж зосереджена на розвитку сходознавчих наук у ХНУ та не зачепає Рубеля напряду.

Отже, історіографічна база є доволі обширною та включає в себе багато різних досліджень, які за довгі роки накопичились, як в вітчизняній, російській так і західній історіографії. Однак проблемою того, що ці дослідження є або занадто обшивними в своїй хронології та описують лише найвизначніші події, або описують лише одну точку зору на проблему.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновку і списку використаної літератури та джерел.

---

<sup>1</sup> Свиридов Г.Г. Японская средневековая проза сэцува // М., ГРВЛ 1981 с. 76-105

<sup>2</sup> Winfried Fluhter Overview of East Asian Studies in Central and Eastern Europe Duisburg, Germany 2003

<sup>3</sup> Japanese Studies in Europe (Japanese Studies Series XXXII): In 2 vol. // Tokyo: The Japan Foundation, 1999. Vol. I. Directory of Japan specialists, Japan Foundation, 1999. 508 P.

## **РОЗДІЛ І**

### **Біографія та розробка проблеми генези самурайського стану**

#### **1.1 Біографія Вадима Анатолійовича Рубеля**

Вадим Анатолійович Рубель народився у 1966 році в Уфі , де власне в той час працював його батько Рубель Анатолій Петрович . Батько Вадима Анатолійовича – Анатолій Петрович в той час працював в Уфі після закінчення Харківського авіаційного інституту . Однак вже у 70-ті його родина вертається в Україну , а вже після повернення Вадим закінчує 118 Київську середню школу після чого у 1983 році починає своє навчання на історичному факультеті в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка де і почав свою роботу . У 1985-1987 році його навчання було перервано службою у збройних силах СРСР. Можливо саме служба у армії створила той самий інтерес до військового стану в Японії . Після повернення з армії Вадим Анатолійович продовжує своє навчання на історичному факультеті так вже з 1989 він вперше з'являється у пресі зі своєю працею про вплив Китаю на раннє формування Японії , а вже у 1990 році він закінчує Історичний факультет з відзнакою . У 1993 році вже після отримання незалежності України Рубель працював один рік на дипломатичній роботі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні , однак вже у 1994 році повернувся на кафедру в КНУ на якій працював до цього три роки з 1990 по 1993 на викладацькій роботі асистентом. З 1995 року став доцентом кафедри історії стародавнього світу та середніх віків , а з 2000 року він сатє професором кафедри . Насправді , як відзначить в подальшому Вадим Анатолійович захоплення саме Сходом прийшло до нього , як раз під час навчання на історичному факультеті і радше було викликано невідповідністю офіційної доктрини розвитку суспільств до самого розвитку Сходу . Дійсно у працях Рубеля це можна відстежити , прочитавши як у його дисертації на тему встановлення військово-самурайської диктатури так і у більш загальних працях таких як Історія Середньовічного Сходу . Саме Навчання в Київському Національному Університеті Рубель відзначає як одні з

найприємніших років свого життя , відзначає Рубель також і доволі слабку матеріальну базу університету , окрім цього важливим аспектом було і те , що фактично навчання на історичному факультеті було сильно переплетено між різними факультетами , адже кількість місця була занадто малою і студенти часто під час перерви мали можливість активно дискутувати між собою . Вже о 1993 Вадим Анатолійович стає кандидатом після захисту своєї дисертації на тему Політико-історичних концепцій середньовічної Японії , саме після захисту дисертації він починає активно публікувати свої парці за наступні 5 років до своєї другої дисертації він публікує 8 праць з історії Японії та 4 з інших тем сходознавства , а загальна кількість робіт , до яких приклав свою руку Вадим Анатолійович на сьогодні перетнула відмітку в 60

<sup>1</sup>. Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя на кафедрі всесвітньої історії , якого Рубель працював з 2011 по 2012 рік вказує , що кількість робіт виданнях Рубелем перетнула вже 80 робіт <sup>2</sup> . У Ніжинському державному університеті Рубель носить звання почесного викладача .

Видавши свої публікації він підготував плацдарм для своєї головної праці з історії Японії праці , що всебічно та всеціло присвячена історії самурайство . Рубель відзначає , що під час свого навчання та в подальшому своєї наукової діяльності він мав активну підтримку , як серед колег тут в Україні так і за кордону . У інтерв'ю Рубель добре відкликався про великих сходознавців України так Рубеля пов'язували довгі та дуже теплі стосунки з Омеляном Пріцаком , так у своєму інтерв'ю він не один раз згадував про Пріцака , і особисто Рубель вважав Пріцака своїм «вчителем» . Мабуть найбільший вплив на Рубеля в якості вчителя мав Крижановський Олег Прокопович , якого Рубель наводив як особистого вчителя , адже той був його особистим науковим керівником . Рубель віддавав шану і Олександру Мещерякову ,

---

<sup>1</sup>Рубель Вадим Анатолійович // Офіційна сторінка історичного факультету КНУ імені Т.Шевченка URL: <https://web.archive.org/web/20110706032840/http://am.history.univ.kiev.ua/vycladachi/rubel> ( дата звернення 21. 02. 2024 )

<sup>2</sup> Рубель Вадим Анатолійович // Офіційна сторінка НДУ ім. М. Гоголя URL: <http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/component/k2/item/4926-vady-m-anato-liiovych-rube-l> ( дата звернення 22. 02. 2024 )

який допоміг йому під час написання докторської роботи . Сучасну ж сходознавчу науку Рубель відзначає як вже зачату , та існуючу у інтерв'ю він каже , що на його думку : «У нас есть востоковеды в Украине но нет Востоковедения»<sup>1</sup> . В подальшому цікавість Рубеля перейшла на Захід до Доколумбової Америки , яку він відзначає дуже схожими на суспільства сходу схожими не у всьому , а в фактичній монополії на землю та повітря .

Рубель встиг написати чимало статей та праць з Японської історії присвятивши себе всеціло питанням самурайства , перш ніж його цікавість повернулась на Захід . Мабуть найбільший внесок він зробив у конференції , що неодноразово були присвячені історії Сходу та її взаємодією з Україною , адже саме з нею часто Рубель пов'язував свої здавалось би географічно далеку Японію . Так не рідко Рубель приймав участь у конференціях , що присвячені розвитку міжнародних відносин зокрема і на останній конференції присвяченій особі Гейдара Алієва та його впливу на розвиток азербайджано-українських відносин <sup>2</sup> що відбувся не так давно , а саме 19 грудні 2023 року .

Під науковим керівництвом Вадима Анатолійовича свою кандидатську дисертацію на тему «Суспільно-політичний устрій Османської Імперії XVI СТ на основі султанських канун-наме» захистила Ковальчук Марія Вікторівна<sup>3</sup> .

Самого ж Рубеля пов'язували доволі тісні стосунки з Луганським Національним Університетом , а саме з кафедрою Всесвітньої історії та міжнародних відносин . Так Рубель відзначає , що його пов'язують тісні

---

<sup>1</sup> Інтерв'ю з Вадимом Анатолійовичем Рубелем ( 2011) Url: <https://www.youtube.com/watch?v=1BIClvqLVJ4> ( дата звернення 22. 02. 2024 )

<sup>2</sup> Укрінформ круглий стіл на тему: «Роль Гейдара Алієва в азербайджансько-українських відносинах» // 19 грудня 2023 URL: [https://www.youtube.com/watch?v=9gardGIHFIM&ab\\_channel=UkrinformTV](https://www.youtube.com/watch?v=9gardGIHFIM&ab_channel=UkrinformTV) (дата звернення 15. 02. 2024)

<sup>3</sup> Ковальчук М. В. Суспільно-політичний устрій Османської Імперії XVI СТ на основі султанських канун-наме // Київ 2017 с. 1

зв'язки з тими хто працював на кафедрі , адже з ними Рубель має дуже схожі погляди на розвиток українського сходознавства та сходознавства загалом . Так тісні зв'язки Рубеля пов'язували з Михайло Степановичем Буряном , з яким він разом працював у експертній раді ВАК та раді по захисту докторських та кандидатських дисертацій в Інституті Міжнародних відносин Київського університету саме тут вони познайомились . Працюючи у радах Рубель добре поладнав з Михайло Степановичем , адже обидва вони були сходознавцями та як зазначає Рубель в них в обох були дуже схожі погляди як на сходознавство так і поглядами Рубель навіть зазначав , що з Буряном мав і схожі моральні погляди . Рубель відзначав , що дуже позитивно відносився до Бур'яна адже не лише мав можливість співпрацювати з ним , а й зазначав особистий внесок Бур'яна в розвиток науково-дослідницького центру імені Бейліса .

На питання про те як сім'я Рубеля відноситься до його захоплення історією та фактичного повного поглинання цією ж самою історією Рубеля як дослідника Вадим Анатолійович відповів : «Терпит , Семья создаёт все возможные условия и вдохновляет . Если есть крепкий тыл то можна и идти в наступление как говорят полководцы . Вот у меня всегда было ощущение что у меня тыл очень крепкий никаких проблем не возникает меня всегда семья поддерживала даже в самые трудные времена , а тем более в радостные или успешные»<sup>1</sup>. І це дуже добре відображає те , що за спиною в Рубеля є не лише його праці та роботи , а й велика кількість людей , що його підтримують у його стараннях і сім'я є одним з найважливіших аспектів цього .

## 1.2 Загальний опис розвитку самурайського стану

---

<sup>1</sup> Інтерв'ю з Вадимом Анатолійовичем Рубелем ( 2011) Url: <https://www.youtube.com/watch?v=1BIClvqLVJ4> ( дата звернення 22. 02. 2024)

Мабуть для повного розуміння контексту подальшої розмови треба навести більше інформації з приводу середньовічної Японії в більш ранні роки особливо враховуючи контекст дослідження її в працях Рубеля не варто оминати і того факту , що вище описана тема у західній історіографії зазвичай має більш ширші хронологічні рамки і може сягати початку доби Нара , яка є мабуть головною для розуміння подальшого контексту подій та опису більш пізньої доби Хейану та Камакура .

Японія на початку доби Нара уявляє з себе доволі відкриту для зовнішнього світу державу , що активно намагається переймати досвід китайської династії Тан відправляючи до Китаю з доволі доброю регулярністю постійні «студентські посольства» <sup>1</sup>.

Так власне свою назву доба отримала за назвою міста в якому знаходилась столиця міста Нара , загалом ця традиція назви періоду за столицею буде присутня і в подальшому в японській історії. Місто Нара було побудовано під величезним впливом на японців з боку китайської столиці Чанань , добре структурована та гарно архітектурно спланована нова столиця мала стати новою сходинкою у сходженні Японії . Звичайно , що тодішня Японія і близько не могла побудувати настільки ж масштабну столицю як Чанань , в якому на той момент проживало близько півмільйона жителів , однак навіть для такої невеличкої держави з населенням близько 6 мільйонів в Нара швидко прибуло багато охочих і згодом у Нарі налічувалось вже близько 100 тисяч населення , хоча існують і оцінки значно більші у 200 тисяч<sup>2</sup>.

Японський ж монарх в цю добу переймає титул сина неба та таким чином починає рівняти себе з Імператором Китаю , чому китайці не були сильно раді , адже для них японці це усього лише варвари . До VII ст. Японія навіть мала доволі принизливу назву «Ва» , однак в добу Нара назва Японії

<sup>1</sup> Журавлев В. Е. Внешняя Политика Японии и Историко-культурные факторы ее формирующие // М. Вестник Института Мировых Цивилизаций, 2021. с. 7

<sup>2</sup> А. Мещеряков М.Грачев Древняя Япония культура и текст // М. «Наука» 1991 222 С.

остаточно стала схожою на її теперішнє звучання і «Ніппон» , або інше звучання «Ніхон» , історія зміни цієї назви не має для нас цікавості . Цікаво , що вже на етапі перейняття ідеології «Небесного Мандату» себто влади наданої богами та ними ж забраної японці критично відмовились від цієї ідеї і влада японського імператора не могла бути забраною богами . Сам же імператорський дім ніколи не відмовлявся від свого божественного походження від японської богині сонця Аматерасу , тож ідею кардинальної зміни династії японці швидко відкинули , хоча все ж спроби радикально налаштованих елементів змістити цю династію в японській історії будуть . Хоча японці не відкинули ідеї імператорської влади і саме з доби Нара Імператор почне іменуватись «тенно»<sup>1</sup>

Важливим аспектом цієї доби стала саме масштабна китаїзація японської держави , яка прагнучи отримати величезну силу , що її надавала командно-адміністративна економіка за зразком Китаю вводила доволі централізовану , однак не позбавлену свого китайського недоліку адміністративну систему . Повернення студентів з Китаю та запозичення Японією основ китайської державності призвело до утворення вже у 701 році системи «ріцурьо кока» на основі виданого «кодексу Тайхо» <sup>2</sup> тобто утворення держави , що спирається на закони. Кодекс призвів до встановлення у Японії фактичної монополії на землю з боку держави , яка тепер могла видавати землю в оренду селянам та надавати її за вірну службу державі .

Прийняття цього кодексу призвело до швидкого підйому потужності Японської держави , яка отримала в свої руки нечувану владу , а в самій Японії було встановлено правову державу . Так було започатковано становлення централізованої Японської держави на зразок Китаю .

---

<sup>1</sup> А. Мещеряков М.Грачев Древняя Япония культура и текст // М. «Наука» 1991 222 С.

<sup>2</sup> К. А. Попова Свод законов «Тайхо рицурё» 702—718 гг :Рицу (Уголовный кодекс) / Вступ. статья, пер. с древнеяпонского, коммент. и словарь. Москва: Наука, 1989. Url : [https://drevlit.ru/docs/japan/VIII/700-720/Tajhore\\_III/text2.php](https://drevlit.ru/docs/japan/VIII/700-720/Tajhore_III/text2.php) ( дата звернення 15. 03. 2024 )



Не забули японці і про всюдисущі китайські екзамени , які власне в Японії як і багато чього іншого мали свій аспект. Так , хоч формально будь який житель Японії і міг пройти іспит для того , щоб стати чиновником все ж ці посади були чітко закріпленні за аристократією і соціальна драбина в цей період працювала погано <sup>1</sup>. Аристократія ж в цей момент отримуючи посади в Нарі все більше і більше перестає бути місцевою аристократією часто залишаючи свої справи на своїх місцевих керівників натомість активно займаючись культурою та мистецтвом . Аристократія все більше і більше прагнучи доторкнутись до величного все більше і більше починала віддалятись від своїх маєтків та управління . Однак саме культура доби Нара надала Японії подальший культурний поштовх , який пройде крізь віки , а сама культура та поезія нарської доби буде активно використовуватись навіть за доби Камакура .

Мабуть однією з найважливіших речей , що сталась з Японією в добу Нара стало перейняття нею китайської філософії та релігії . Японці будучи язичниками та віруючи у духів , що оточують все існуюче і живуть у всьому надали своєї незвичайної барвистості конфуціанству та буддизму . Так перейнятий з Китаю дзен-буддизм була доволі близькою для японців , адже проживаючи серед нескінченних гір та лісів японці навчились поважати оточуючу природу не останню роль звичайно у цьому відіграла і японська традиція поваги до віку . Японці вважають , що чим старіший дух , що населяє ту чи іншу місцевість храм чи предмет тим сильнішим він буде , відповідно до цього непорушні гори , що стояли тут ще за часів коли над Японським архіпелагом панували не японці чи великі та дрімучі вологі ліси Японії мають найсильніших духів<sup>2</sup> . Перейняття конфуціанства та буддизму мало і свої особливості так як надавало можливість зменшити вплив та

<sup>1</sup> История Востока. Т. II. Восток в средние века / Гл. редкол.: Р. Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. Т.2 Восток в средние века Отв. ред. Л. Б. Алаев, К. З. Ашрафян, Н. И. Иванов. Москва: Изд. фирма «Вост. лит.» РАН, 2002. с.182

<sup>2</sup> Е. М. Ермаков , Г. Е. Комаровский , А. Н. Мещеряков Синто-путь японских богов в 2 Т. // Т 1 очерки по истории синто СПб. Гиперион 2002 С 82-89

податкове навантаження на себе тому в цей час релігію в Японії активно змінювали і не завжди реально прагнучи сягнути вчення Конфуція чи Будди . Відтак в Японії під впливом власної релігії та запозичень з Китаю сформувалась доволі потужна синкретична віра , що містить в собі одночасно і елементи буддизму і синтоїзму . Буддисти за доби Нара починають активізуватись і в Японії з'являється низка храмів та навіть буде побудована величезна бронзова статуя Будди , для якої подібно для побудови Великого Китайського каналу було стягнуто сили усієї держави . Так статуя Будди в храми Тодайджі є однією з найдавніших будистських пам'яток в історії Японії , вона має величезні розміри і вагу , адже на той момент під впливом від китайського гігантизму Японія також активно будувала мегаспоруди <sup>1</sup>. Буддизм став настільки впливовим , що вже у 769 році монах Докіо будучи фаворитом тодішньої імператриці спробував оголосити себе новим Імператором , однак все ж ця спроба була провальною . Цікаво , що цей момент добре демонструє те як швидко буддизм заволодів столицею і мав на неї надзвичайний вплив , як ми побачимо надалі прагнучи відокремитись від будистського впливу імператорський двір розпочне перенесення Японської столиці до нового побудованого міста , а Нара не встигнувши побути столицею держави і століття перетвориться на осередок буддизму <sup>2</sup>. А в Японії була введена заборона на правління імператриц . Вже у 784 році прагнучи перенести свій двір подалі від все більш зростаючого і зростаючого впливу буддистів імператор Камму наказав побудувати нову столицю .

Будівництво нової столиці мав звершити представник роду Фудзівара в Нагаоке , однак він був вбитий заколотниками на чолі з братом Імператора . У Нарі це було сприйнято як недобрий знак , тож всі зусилля з побудови нової столиці в Нагаоке були згорнуті , не зважаючи на те що на побудову нової столиці вже було витрачено вже цілий рік , а новим місцем для

<sup>1</sup> Yutaka Mino The great Eastern temple : treasures of Japanese buddhist art from Tōdai-ji // Art Institute of Chicago, Chicago 1986 p. 44

<sup>2</sup> Donald H. Shively William H. McCulloch The Cambridge history of Japan Volume 2 Heian Japan // Cambridge university press, 2008. p. 1

будівництво була обрана місце між ріками Камо та Кацура . Нова столиця була названа Хейан-ке «Столиця миру та спокою» . В Японії ж розпочалась нова доба – доба Хейан.<sup>1</sup>

Доба Хейан розпочалась для Японії доволі мирно , але ще за Нарі імператорська влада та адміністративно-командна економіка почала колапсувати . Податки та примусова трудова повинність за , якою селяни мали відпрацювати на державу іноді ледь не один сезон зробили з економікою страшно . Навіть потужний Китай на Заході маючи неймовірний державний апарат та реперсивні структури теж зіткнувся з цією проблемою , що вже казати про Японію яка просто будучи не в змозі змусити ,віткаючих від примусової повинності та занадто високих податків, селян платити все була вимушена прийняти нову економічну систему . Хоча варто мабуть сказати , що спочатку це сприймалось як лише тимчасова та вимушена міра все ж в Японії розпочалась видача сьоенів . «Закон про довічну приватизацію цілини» надавав селянам можливість отримати земельну ділянку , за умов , якщо вона була не засвоєна . Прийняття цього закону призвело до того , що владу на місцях стали отримувати ті хто мав більше підлеглих клани , що раніше навіть не могли претендувати на якусь владу при дворі стали отримувати її за рахунок своєї великої кількості маєтків . Окремі клани отримували можливість не сплачувати податки , що призводило до ще більшого відходу селян з державного сектору , адже селянин навіть виплачуючи надлишок для клану отримував більше , аніж , коли він працював напряду на державу . Процес «соєнізації» розтягнеться на довгі століття , і завершиться лише у 1086 році з прийняттям системи «інсей»<sup>2</sup> . Процес , що на диво буде дуже схожий з тим , як свою землю отримували західні феодали та церква , хоча в Японії церкву замінять більш незалежні один від одного буддистські храми. Так саме буддистські храми теж активно включаються у цю гонку сьоенів .

<sup>1</sup> Donald H. Shively William H. McCulloch The Cambridge history of Japan Volume 2 Heian Japan // Cambridge university press, 2008. p. 20-21

<sup>2</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 172-175

Сьоєнізація окрім цього призводить і до активізації «руху на північ» . Японці починають все активніше і активніше воювати з еміші племенами , що населяють на той момент Схід та Північ Японії . Активні війни з еміші призвели до того , що під кінець IX ст. всі еміші , що знаходились на острові Хонсю фактично завершивши війни з емісі за Хонсю , що розпочались ще за держави Ямато . Саме з війн з емісі в Японії з'являється посада сей тайсьогуна , «Великого полководця завойовника варварів Сходу» , однак після IX ст. ця посада фактично більше не назначалась , однак саме з доби війн з емісі розпочалась історія становлення сьогунів <sup>1</sup>.

Одночасно з завоюваннями Півночі , Японія починала активно закриватись від світу , адже в цей час економічна криза починає накривати не лише Японію , а й Китай , відтак відправлення нових студентських посольств до Китаю призводить до того , що самі студенти припинили повертатись , адже їх тепер на материку зустрічала не китайська адміністрація , а розбійники та бандити . Остаточно Династія Тан пала у 907 році , однак вже у 890 Японці припинили відправляти і Японія не відправляла до Китаю посольств більше століття <sup>2</sup>.

В Японії ж в цей час розпочинаються проблеми не лише з економікою , а й з освітою , адже за два століття освіти в Китаї в Японії так і не вдалось сформувати фактичної власної освітньої системи мабуть найвпливовішим фактором було те , що сама система освіти була радше фікцією, адже на відміну від Китаю де вона при знанні давала доступ до високого стану та добре оплачуваної роботи у Японії система була дуже чітко стратифікована, а від так і можливості стати впливовим посадовцем маючи навіть найкращу освіту було майже неможливо , і це працювало і у зворотній бік , адже

---

<sup>1</sup> Jeremy P. Mass William B Hauser The Bakufu in Japanese History / Stanford university press. Stanford . California, 1985. p. 16

<sup>2</sup> А. Мещеряков М.Грачев Древняя Япония культура и текст // М. «Наука» 1991 222 С.

аристократи звичайно мали здавати державні екзамени , але не отримати посаду в них було дуже мало шансів<sup>1</sup> .

Держава , що відмовилась ще за доби Нара від армії фактично стала незахищеною перед владою великих родів , що мали за своїми плечима декілька тисяч воїнів і згодом це виллється у величезну проблему для держави , адже єдиної фактичною силою , що матиме держава буде поліція , і та дуже часто не буде підкорюватись державі , адже столиця так далеко , а можливостей з грабунку та насильства так багато безчинство поліції іноді буде настільки всеосяжним , що зачіпатиме навіть знатних аристократів та аристократок . І така поведінка поліції не викликає подиву враховуючи на основі кого формувались ці загони , а саме з грабіжників та бандитів<sup>2</sup> .

Однак в усьому цьому хаосі все ж була одна частина суспільства , що не лише не була зачеплена впливом хаосу , а й навпаки створила найбільші свої витвори і це була аристократія , що за доби Хейан остаточно перетворилась на митців прагнучи відділитись від усього брудного та намагаючись дотягнутись до краси . Так саме цій добі належить одна з найвизначніших пам'яток класичної японської літератури , а саме «Ґендзі моногатарі»<sup>3</sup> , або ж «Повість про Ґендзі» , цікаво , що пам'ятка ця написана саме японською мовою , а не китайською , адже на той момент писати японською було не лише не престижно , а й взагалі викликало зневагу . Саме за доби Хейан пишним цвітом розквітає класична японська культура , а сама Японія набуває звичного нам сьогодні вигляду , за доби Нара , а пізніше цей розвиток активізується за доби Хейан до Японської Архітектури починає

---

<sup>1</sup> Edward R Beauchamp, Richard Rubinger, Education in Japan a source book / Rotledge, 1989. p. 16-17

<sup>2</sup> Рубель В. А. Коріння й генезис стану bushi(самураїв) в середньовічній Японії // Східний світ, 1996, № 2. С. 33

<sup>3</sup> Arthur Waley,. The Tale of Genji by Myrasaki Sikbi.// A Novel in Six Parts by Lady Murasaki : Part One. Boston ; New York : Houghton Mifflin Company, 1926. 300 P.

додаватись нотки китайської архітектури , що в часи , коли Японія буквально подібно губці впитує у себе китайське приходять до Японії <sup>1</sup>.

Так починалось сходження самурайства до вершин політичного Олімпу , адже аристократія , що загрузла у гедонізмі була неспроможна нічого протипоставити могутній військовій силі , що от от мала взяти курс на Хейан-ко , а рід Фудзівара намагаючись прибрати до рук все більше і більше влади , за рахунок регентства над імператором вже не був здатний зупинити процес падіння своєї влади і встановлення військової диктатури , військовим кланам Півдня та Півночі банально не було , що протиставити <sup>2</sup>.

Отже завершивши так би мовити вступне слово можна нарешті перейти до одного з головних питань , що хвилювали Рубеля в його працях до генези самурайство як стану .

У своїй головній праці « Походження Військово-самурайської державності у традиційній Японії» Рубель окреслює головні проблеми з якими зіткнулось його дослідження , так за часів написання ним роботи у 90-ті він зіткнувся з фактичною відсутністю матеріалів які б спеціалізувались саме на його темі та мав радше широко направленні джерела та багато томні монографії , відтак саме повну генезу самурайство фактично «пройшовши» весь шлях його формування Рубель створював сам . Так саме зародження самурайського стану Рубель відносить до закінчення X початку XI ст.

<sup>3</sup>фактично на заході доби правління клану Фудзівара з яким появу самурайство і зв'язує Рубель . Так саме такої хронології притримувався Рубель як в своїй дисертації так і в підручнику «Історія Середньовічного Сходу» випущеним вже через два роки . Процес ж самого формування самурайського стану відводився вже більш пізній добі і загалом Рубель давав

---

<sup>1</sup> А. Мещеряков М.Грачев Древняя Япония культура и текст // М. «Наука» 1991 222 С.

<sup>2</sup> Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с 7

<sup>3</sup> Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с 7

йому хронологічні рамки що обмежувались 1156-1392 перша хронологічна рамка відповідна смуті Хоген та друга закінченням доби «Намбукутьо» та початком сьогунату Муроматі . Верхню хронологічну межу Рубель визначає саме такою через закінчення такі положення : «відновлення у 1392 р. воєнно-політичного контролю бусі над всією територією Японії супроводжувалося перемогою принципів військово-самурайської державності не лише у політиці та праві, але й у економіці, ідеології, культурі і навіть у людській свідомості» <sup>1</sup> . Однією з провідних думок про формування військово-самурайського стану у працях Вадима Анатолійовича було і те що він відійшов від традиційної для тогочасної науки концепції поетапного розвитку цивілізації та відкинув її Він просував ідею того , що східна цивілізація не просто має багато відмінностей від розвитку цивілізації на заході , а й взагалі є чимось більшим та розвивається за значно іншими принципами , а ніж західна . А відповідно виходячи з цього він наголошував на тому , що розвиток сходу не можливо укласти в традиційну європейську концепцію розвитку цивілізацій , а відтак не можливо і використовувати традиційно європейське пояснення історично-соціальних процесів на Сході . При цьому варто пам'ятати , що сама по собі Японія є ще більш відокремленою від цих концепцій , адже у ній сформувалась унікальна модель державницького управління якої фактично не існувало у всій Азії. Відтак виділяючи невдачу встановлення киятійсько-бюрократичної системи в Японії та добре описавши створення цієї самої військово-самурайської держави , що при цьому спиралась на легітимність Імператора , як інституту правління, Рубель зміг продемонструвати та показати причини такого становлення . І дійсно багатьох дослідників Японії і досі вражає те як її Імператорський дім зумів пережити та пронести крізь віки фактично одну династію , що незмінно існує в Японії , фактично з першої Японської держави . Відтак Рубелю вдалось охопити дуже широкий пласт японської

---

<sup>1</sup> Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с 8

історії та політики , адже у своїй роботі він як я вже продемонстрував використовує дуже широкі хронологічні межі. Саме вирішальна перемога «Білих» самураїв (примітка Білі за кольором стягу клану Муроматі) породила ось цю легітимну самурайську державу фактично єдину державу на Схід від Індії , єдину державу де владу б мали військові і єдину державу в світі де військова диктатура проіснувала п'ять століть <sup>1</sup> . Рубель відводить ,саме невдачу Японії у своєму поступовому процесі створення централізованої китайсько-конфуціанської адміністрації, провідну роль у встановленні військової диктатури . Одну з провідних ролей у формуванні самурайського стану Рубель відводить тим самим Фудзівару , що я їх вже згадував . Однак не стільки на сам клан покладає становлення самурайства Рубель скільки на невдачі адміністрації Фудзівар ,що не сильно цікавилась адміністративними справами . Саме на невдачах з сільсько-господарської політики у Японії як результат у X-XI ст. утворилась ситуація , коли фактично майже вся земля в Японії належала приватному власнику , а в державі було менше 10% земель <sup>2</sup>. Бажання ж імператорів повернути собі владу призвело в 1086 році до утворення інституту «Інсей» . Інститут цей був заснований на божественному походженні самого імператора , якого той не втрачав після свого зречення , а відтак і владу мав теж божественну , а сам інститут зречення дозволив позбутись влади Фудзівару . Так розпочалось становлення Імператорів , що йшли у відставку і отримували набагато більшу владу , а ніж за бутність свою імператорську . Екс-імператор розпочав створення власного двору , започаткував утворення власної грошової системи , адже до цього Японія покладалась лише на Китайські гроші та провів ще низку реформ . Імператор у відставці який прагнув повернути собі владу що її мав Імператор за доби Нара почав згортати приватну власність і саме під час цього згортання імператорська влада усвідомила , до якого ж стану довело Японію правління

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Коріння й генезис стану bushi(самураїв) в середньовічній Японії // Східний світ, 1996, № 2. с. 30

<sup>2</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 184



регентів Фудзівары . Однак Імператор в своєму прагненні повернути собі втрачену колись владу зайшов занадто далеко і так само не маючи змоги побороти повстання та бандитизм , що пишним цвітом розквітлив був вимушений скористатись силою , яка до цього моменту не з'являлась як велика політична сила на шахівниці і силою цією стали Самурайські роди півдня та Півночі .

У своїй роботі з формування нового правлячого класу в Японії Рубель виводить мабуть найважливішу річ , йому вдається довести не лише хибність суцільного марксистського підходу для вивчення феодальної Японії , а й встановити фактичну закономірність того чому ж в подальшому Японія «буде схожа на Європу» і хоча у цій моїй думці дуже сильно проглядається європоцентризм , все ж вона має місце , адже такої думки притримуються і чимало європейських дослідників у працях яких я не рідко зустрічав порівняння самурайського війська з військом ранньофеодальної доби в Європі<sup>1</sup> . Так у своїй праці Рубель демонструє не лише , фактичну історію самурайського стану , а й вдається до дуже тривалої демонстрації його генезису важливою частиною якого неодмінно є фактичне отримання доволі унікального для Азійського континенту права на власність на землю , хоч звичайно це право і було доволі обмеженим . Унікальна система «сьоенів»<sup>2</sup> , які були земельними наділами , що фактично захищались законом утворило систему в , якій на відміну від решти Азії не було настільки потужної центральної влади , і хоча ця система дуже швидко зазнала перших утисків з боку Імператора саме розвиток цієї системи та надбання аристократією можливостей більших ніж дозволяє їх титул встановили унікальну систему рекрутування та набору військ за якої місцевий володар був значно могутнішим за центральну владу , а відтак дуже швидко це матиме свої

---

<sup>1</sup> Jonathan Clements A brief history of the Samurai // Robinson, London, 1971. p. XXII

<sup>2</sup> E. Kaplan Medieval Japan's feudal process // West Washington university 2008 p 12 URL : <https://web.archive.org/web/20060222092255/http://www.ac.wvu.edu/~kaplan/eas201/201-15.pdf> ( дата звернення 20. 03. 2024 )

наслідки <sup>1</sup>. Загалом середньовічна Японія з її регентами є доволі унікальною у цьому плані, але не лише це виділяє її на фоні величезного надбагатого Китаю що мав абсолютну владу у своїй державі чи кочових племен Великого Степу. Відтак в Японії сформувалась система, що дозволила підняти більші міліарним силам, що мали різну відмінність від аристократичних домів, що сиділи в Кіото. Мілітаристичні клани Півдня та Півночі змігши скористатись своїми ресурсами вдало повалили владу аристократії, що так вдало намагалась копіювати конфуціансько-бюрократичний апарат, який вона запозичувала з Китаю, і це призвело до ще однієї колосальної відмінності Японії від її континентального прикладу в Японії ж на довге тисячоліття армія перетвориться не лише на найбільш привілейовану частину суспільства, а й отримає не аби яку шану та повагу від суспільства <sup>2</sup>. Рядові члени суспільства прагнучи підняти по соціальній драбині будуть линути не здавати екзамени, а довести свою честь у бою та продемонструвати сьогуну, що саме вони достойні більшого. Саме це так вдало і лаконічно вдається продемонструвати Рубелю у своїй роботі саме трансформацію японського суспільства та перехід від шани до мистецтва, що так славилась Японія доби Хейан, до честі та доблесті, що буде нею славиться Японія у подальші тисячу років <sup>3</sup>.

Падіння японського суспільства все нижче і нижче прагнення імператорів до відновлення своєї влади, неможливість дому Фудзіварі вирішити проблеми держави, та одночасна неможливість щось зробити з тотальною владою дому над державою призвело у 1086 році до встановлення

---

<sup>1</sup>Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с 25

<sup>2</sup> Hiroki Sato Legends of the Samurai в перекладі Котенко Р. В. // Издательство «Акт», 2017. с. 75

<sup>3</sup> Цунэтомо Я. Кодекс «Бусидо» в перекладі Марии Козловой // Издательство «Оміко», 2019. 256 С.

системи «інсей»<sup>1</sup>, тобто «храмового правителя» так імператор не маючи фактичної влади «при житті» зрікався саме цієї влади і неочікувано отримував ще більше влади, адже тепер він не був стриманий а ні родом Фудзівара, що займав левову долю усіх виючих керуючих посад, а ні кодексами ріцурьо кока натомість імператор все ще лишався фактичним нащадком Аматарасу, а відтак його божественність нікуди не зникала. Підґрунття для цієї системи було започатковано ще за правління, а радше буде сказати зречення Імператора Госандзьо у 1073 році, що після зречення з престолу зміг сформувати власний уряд, який на відміну від всеосяжно корумпованого та прогнилого уряду Фудзівар був дуже ефективним і за час свого недовго існування зміг подолати фінансову кризу. Його справу продовжив наступний імператор Сіракава, що подібно до Госандзьо зрікся престолу та постригся в будистського ченця, саме він вважається засновником системи інсей<sup>2</sup>, системи, що далі буде існувати в Японії ще вісім століть і буде остаточно скасована лише за правління Імператора Муцхіто у добу Мейдзі. Система «інсей» дозволила Імператору відокремитись від впливу аристократичних родів та вести свою політику, фактично утворивши в Японії двовладдя. Імператору-інсею швидко вдалось об'єднати навколо себе «прогресивну» адміністрацію і він почав процес зворотної «сьоєнізації» прагнучи знову стати єдиним господарем японської землі і насправду треба сказати, що в якийсь момент йому вдалось отримати у свої руки більшість земель, однак величезний податковий тягар та жорстокість системи до тих хто його не міг нести викликали низку повстань, повстань, що в якийсь момент заволоділи такою силою, що здатні були погрожувати навіть самому Хейану. Сіракава переїхав до Хейдзану де і облаштував свій двір, там у Хедзані він розпочав заново створювати державний апарат та армію з лояльних йому бойових монахів будистських храмів відтак реальна влада перейшла до Єкс-імператора, а справжній імператор під опікуномством роду

<sup>1</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 181-184

<sup>2</sup> Кузнецов Ю.Д., Навлицкая Г.Б., Сырицын И.М. История Японии // М. «Высшая школа», 1988. с. 70-71

Фудзівара знаходився у Хейнані , рід Фудзівара не сильно був проти такого перевороту , адже рід Фудзівара як і більшість аристократії більше цікавився мистецтвом та конфуціанською наукою . Аристократія , що століттями займалась лише вивченням філософії та мистецтвом була слабо пристосована до реальної влади , яку ця ж сама аристократія вважала справою брудною та негідною їх благородної крові , а відтак в Японії утворилась ситуація в якій навіть державний переворот вчинений імператором був непомітний для аристократів . Аристократи будуть ладні на все , аби їм залиши можливість займатись мистецтвом та культурою , однак все ж не стерплять нахабства «Варварських родів» <sup>1</sup>.

Сіракаві вдалось дуже швидко перейняти владу над державою та однак він віднайшов те, що фактично держава за два століття втратила свою могутність та більше не володіє фактично нічим , державних земель майже не лишилось , селяни вирішують самі , що їм садити не кируючись наказами згори , виплачуючи лише податки , найбільші військові клани Японії перетворились і у найбільших земле господарів . А держава вже не спроможна їм нічого протипоставити . Варто однак зазначити , що хоча з боку Японської держави все виглядало дуже сумно і дійсно в неї фактично не було , а ні військової сили , а ні економічної з боку економіки чи добробуту населення все було кардинально інакше . Так звичайно , що роздрай в адміністративній системі та фактичне всевладдя місцевих поліцаїв , що часто були вихідцями з розбійників не сильно походило на ту правову державу , однак надлишок , що його отримував селянин та технології господарства значно покращились японці стали збирати по 2-3 врожаї на рік , а населення самої Японії почало значно зростати <sup>2</sup>. Селянин при цьому працював значно ефективніше , адже це була його земля , та саме ця земля починала давати і по два і по три врожаї . Від так селяни значно багатшали , а держава

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. 183

<sup>2</sup> Кузнецов Ю.Д., Навлицкая Г.Б., Сырицын И.М. История Японии // М., «Высшая школа», 1988. с. 71

зіштовхувалась з кризами . Прагнучи повернути собі владу екс-імператор розпочав активно віднімати землю та намагтись повернути її під контроль держави , однак не дивно , що такий наступ на свободу , яку отримали селяни без вагомої на то причини призвів до масштабних бунтів. Сіракава програв битву навіть її не розпочавши , адже від тепер в нього не було іншого вибору , окрім як залучити до придушення самураїв .

Підняття двох самурайських родів Тайра та Мінамото посприяла саме система «сьоенів» , однак саме спроба «інсей» здобути знову владу над землею призвела до того , що ці клани увійшли в велику політику <sup>1</sup>. Остаточно ж у ній їм вдалось затвердитись як найбільш впливовим кланам після перемоги під час смути Хоген , однак остаточно питання того , який з кланів буде правити Японією все ж вдалось лише у кривавій битві в столиці де два клани Мінамото та Тайра зішлись у бою і перемогу у цій битві отримав клан Тайра та його лідер Тайра но Кійоморі , який після перемоги та знищення великої кількості представників роду Мінамото отримав фактичну необмежену владу над державою , хоча зростанню влади Тайра всеціло посприяв і сам Імператор , що активно заохочував останнього , ще до того як клани Тайра та Мінамото зішлись у війні вперше. Так розпочалась доба правління клану Тайра , яка буде тривати чверть століття <sup>2</sup>.

Тайра но Кійоморі вигравши у війні швидко почав підійматися кар'єрною драбиною та отримувати нові посади за 7 років ставши «Дайдзьо: Дайдзіном» тобто найвищим державним сановником , однак все ж його влада в першу чергу трималась саме на військовій могутності клану Тайра , адже хоч Кійоморі і отримав найвищий титул та був бажаним гостем у імператорському домі , аристократія його за свого не визнавала , натомість сам Кійоморі вважав себе аристократом , адже його рід мав доволі давне

<sup>1</sup> Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с 26-27

<sup>2</sup> The Tale of the Heike transaction of the Asiatic society of Japan // Kegan Paul Ltd., Trunber & Co., L'd., London. 1918. p. 22

походження , ще від Імператора Камму <sup>1</sup>. Згодом вдало одруживши свою доньку на Імператорі , Кійоморі зміг отримати так необхідного йому нащадка , який мав би кров клану Тайри і дуже швидко він возведе малолітнього Токіхіто на престол під ім'ям Антоку той стане імператором у 3 літньому віці, підрахунок віку в Японії розпочинається з одного року , за місячним календарем , тобто підрахунок віку починається з Січня-Лютого <sup>2</sup> . Однак така нахабність остаточно розлютила усіх ворогів Тайра і об'єднавшись вони розпочали війну проти клану Тайра , Кійоморі ж помре на самому початку цієї війни так і не побачивши чим закінчиться його прагнення до більшої влади для клану Тайра . Центром об'єднання опозиційних проти клану Тайра сил стане Камакура у якій свою ставку поставить Мінамото но Йорітомо , що і став тією фігурою навколо якого об'єднались сили опозиції. Однак сам Йорітомо не сильно бажав приймати участь у війні та вести за собою армії хоча активність у декількох битвах прийматиме . Коли розпочалась війна у клану Мінамото виявився не аби який козир у рукаві , адже їхні командувачі не просто мали хист до ведення війни на землі , а й мали у своїх лавах і справжнього тактичного генія Мінамото но Йосіцуне. На диво талановитим був Йосіцуне , та його брат Йосінака , яким вдалось перемогти сили Тайра поступово витіснивши їх з острова Хонсю , а у битві при Дан-но-ура Йосіцуне вдалось перемогти клан Тайра навіть там де Тайра мали значну перевагу – на морі , саме перемоги Йосіцуне зробили з ним злий жарт , адже Йосінака на думку свого брата Йорітомо становив для нього ( Йорітомо) справжню політичну загрозу , Йосіцуне не бажав проливати кров у новій війні , яка могла розпочатись через його велику значимість як у армії так і особисту повагу від Імператора Го-Сіракави . Тож Йосіцуне був вимушений втікати від свого брата і він був вимушений бігти на Північ, однак і там йому

<sup>1</sup> The Tale of the Heike transaction of the Asiatic society of Japan // Kegan Paul Ltd., Trunber & Co., L'd., London. 1918. p. 17

<sup>2</sup> What's my age again? (East Asian age reckoning), 2013 URL :

<https://islandsidechronicles.wordpress.com/2013/06/29/whats-my-age-again-east-asian-age-reckoning> ( дата звернення 22. 02. 2024)

не було життя і його знайшли , Йосіцуне не бажаючи більше втікати зробив сепоку <sup>1</sup>.

Мінамото но Йорітомо ж у Камакурі розпочав , новий етап в Японській історії , адже з остаточною перемогою над силами Тайра , Йорітомо став повноправним правителем Японії звичайно з поправкою на те , що владу він отримував формально від Імператора , адже зробивши висновки з правління канцлерів Фудзівара та клану Тайра Йорітомо вирішив піти іншим шляхом , шляхом закону та порядку , так за допомогою контролю над імператором Йорітомо встановив владу «сьогунату» , а сам відповідно став сьогуном утвердивши владу військового стану над Японською державою , цікаво , що сам Йорітомо вважав , що титул цей є тимчасовим і після придушення повстання на Півночі він склав з себе повноваження , та і власне Йорітомо не вірив у можливість існування військової хунти як повноцінної керуючої ланки в державі <sup>2</sup>. Іронічно , що сам «сьогунат» як і титул так і ставка «бакуфу» збережуться , аж до реставрації Мейдзі у далекому 1868 році , отримавши титул Сьогуну а його ставка в камакурі – бакуфу стало найменуванням уряду , відтепер в Японії офіційно розпочалось двовладдя , і одочасне існування двох столиць однієї , що існувала у регіоні Кансай , а іншої тієї , що буде знаходитись у Канто . Розпочалась доба Камакурського сьогунату <sup>3</sup>.

І от ми досягли етапу в Історії Японії , коли самураї отримали владу перетворившись з звичайної військової-еліти на справжню державну еліту отримавши , однак все ж це не кінець , адже справжнього розквіту сила самураїв досягне значно пізніше . Камакурський сьогунат подібно до встановлення влади кланом Тайра теж розпочався з пролиття крові , однак на цьому кров припинилась , адже на відміну від Кійоморі Йорітомо мав не аби

---

<sup>1</sup> Jonathan Clements A brief history of the Samurai // Robinson, London, 1971. p. 99-101

<sup>2</sup> Stephen Turnbull The Samurai a military History // Routledge, London, 1977. p. 73

<sup>3</sup>Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII — друга половина XIX ст.) // Київ, «Либідь», 2007. с. 107

який політичний хист і швидко отримав потужну соціальну підтримку за свою політику, адже він не лише почав відбудовувати храми а й мав повагу до переможеного ним клану Тайра. Однак Йорітомо не прожив довге життя і помер у віці 51 року впадши з коня. Наступники Йорітомо не мали таких талантів, якими володів Йорітомо чи Йосіцуне і зі смертю Йорітомо клан Мінамото фактично став занепадати, владу ж у ставці захопив рід Ходзьо утворивши дуже химерну структур влади у якій одночасно існуватиме навіть не два, а три центри влади, хоча звичайно підкорятися вони будуть роду Ходзе, так Імператор тенно виконував релігійну та ритуальну функцію забезпечуючи легітимність правління Сьунів, які мали в своїх руках владу військову, адміністративну та правову, натомість Сьогунами правив рід Ходзе<sup>1</sup> і при цьому всьому, якщо спустатись ще нижче за вертикаллі влади то для незнайомого ока відкриється ще більш химерна картина існування одночасно офіційної бюрократії наглядачів над бюрократами як з боку Імператора так і з боку Сьогунату, а також місцевих аристократів і все це для виконання майже однієї функції керівництва провінцією. Така система призводила до низки проблем, однак вони все ж не відіграють такого великого значення як події, що в цей час розгортаються на Захід від Японії, адже, якщо Японці потонувши у своїх власних внутрішніх конфліктах про зовнішній світ забули, то зовнішній світ про Японію не забував ніколи. Так адже саме зовнішній світ змусить Японію поглянути на себе. В далекому Великому Степу зароджувалась нова загроза для Японії, однак японці все ще не бачили її, адже в той момент, коли в Японії йшла громадянська війна між прихильниками системи «інсей» та силами «бакуфу» монголи захоплювали північний Китай. Японцям остаточно вдалось встановити нову владу нової «правової держави» створивши кодекс, що закріплював вже існуючу систему розподілу влади між сьогунотенно та сіккеном (офіційна посада як «держатель влади» належала роду Ходзе), то монголи вже завершували Завоювання Північного Китаю і розпочинали захоплення Південного, а їхня

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ «Либідь» 2002 с. 183



Імперія вже простягнулась далеко на Захід , сягаючи кордонів Центральної Європи<sup>1</sup> . Не встигнувши відновитись після затишного століття протистоянь Японія отримала нове , наймасштабніше . У 1268 та 1269 році до Японії прибувають послы з Монгольської Імперії , що бажали приєднати Японію до складу Монгольської Імперії . І от вже у 1274 році Монгольська Імперія володіючи величезною економічною, військовою, технологічною, демографічною перевагою рушила на Японію . Зібравши неймовірний флот та величезну кількість солдатів , що готувались до десантування в Японію , операція була настільки великою , що чисельність лише цього десанту буде мати співвідносну з Японією армію , Монголи рушили на острів Кюсю , до глибокої бухти Хакати . Чисельність Монгольської армії вторгнення сягала 30 тисяч , і чисельність цього війська якщо не переважала то точно становила їм величезну загрозу . Японці , що фактично століттями перебували у внутрішніх війнах , та вже давно не приймали активної участі у континентальній політиці , як це було за доби Хейану , хоч хисту до військової справи не втрачали , однак були значно позаду передових монгольських технологій та тактик . Перші битви з монголами продемонстрували японцям не лише значну монгольську перевагу у далекобійній зброї , адже монгольський лук , не просто є одним з передових видів зброї на той момент , а й є технологічним проривом , що його домоглись кочовники.<sup>2</sup> Шоком для японців стає і те як воюють самі монголи , адже за японською традицією військових дій перед битвою слід представитись , щоб і ворог і господар знали , хто проявив доблесть на полі бою , монголи ж натомість просто знищують такі передові загони підпускаючи їх поближче . Все ж на диво монголам не вдалось захопити бухту Хакати і вимушені відступити на кораблі монголи після такої поразки вирішили вийти в море , хоча про

---

<sup>1</sup> Delgado, James P. *Khubilai Khan's Lost Fleet: In Search of a Legendary Armada*. // Berkley: University of California Press ,2010. p. 35-42

<sup>2</sup> Antonio Graceffo *Mongolian Archery: from the Stone Age to Naadam* // 2013 URL : <https://web.archive.org/web/20220413082010/https://www.bow-international.com/features/mongolian-archery-from-the-stone-age-to-nadaam> ( дата звернення 05. 04. 2024)

небезпеку такого виходу монголів попереджали інші мореплавні народи , що бачачи , як на острови суне буря розуміли небезпеку . Але монголи не прислухались до порад і коли вийшли у море вся монгольська ескадра була винищена від потужного урагану , що налетів на неї . Японцям вдалось відбити перший наступ монголів , однак як відомо з історії , першими у монголів завжди приходили розвідувальні загони <sup>1</sup> . Тож монголи не полишили надії захопити Японію і завершивши остаточне завоювання Сунського Китаю , монголи зібрали ще більшу армаду чисельність якої тепер налічувала вже 140 тисяч десанту . Величезна монгольська десантна операція стала найбільшою десантною операцією на той момент , і хоча зараз існує багато суперечок на рахунок того чи дійсно десант був настільки великим навіть 100 тисячний десант був для Японців не просто величезною проблемою , а екзистенційною кризою , адже Японський уряд ледь міг зібрати і половину від такого війська . Дві групи десанту мали бути висадженні в Японії основний удар був за більшою ста тисячною південною ескадрою , що була створена в Китаї саме вона мала висадитись в Хакаті . Японці ж за роки поки монгольські війська готувались нанести удар готувались до цієї битви і змогли розбудувати укріплення . Японські війська змогли витримати облогу Хакати майже два місяці змусивши відступити монгольську навалу назад у море<sup>2</sup> , і тут ескадра знову потонула від потужного урагану , саме з цього моменту він і отримає свою назву «Камі казе» . Цікаво ,що сучасні дослідження показують , що справжнього «Божественного вітру» насправді ніколи не існувало ,так у своїй роботі Томас Конлан зазначає , що сучасники монгольського вторгнення не вірили у жодну можливість того , що монгольську армаду потопив вітер «Little more than an autumn wind and a tiny amount of water» такий опис «божественному

---

<sup>1</sup> Каргалов В. В. Внешнеполитические факторы развития феодальной Руси: Феодальная Русь и кочевники // М. «Высшая школа», 1967. с. 41

<sup>2</sup> Delgado, James P. Khubilai Khan's Lost Fleet: In Search of a Legendary Armada. // Berkley: University of California Press ,2010. p. 99-111

вітру» дає буддійський монах Нітірен , що був очевидцем цих подій <sup>1</sup>.

Монголи продовжували відправляти послів до Японії з метою якщо не військовою силою то дипломатією підкорити її , однак натомість отримували відрубані голови , що для Монгольської Імперії було страшним приниженням , адже фактично Японія була ледь не єдиною державою , що встояла перед обличчям монгольського нашествия другою державою , якій вдалось відбитись був В'єтнам . Японія ж була ледь не єдиною державою , що не заплатила величезної кривавої ціни за відрубані голови монгольських послів .

Після другого монгольського вторгнення Японія звичайно не полишила своєї активної мілітаризації та фортифікації , адже монголи все ще залишались величезною загрозою для Японської держави і та очікувала , що от от має статись і третє вторгнення від так у державі фактично діяв військовий стан , а сам уряд мав не обмеженні права повернувши собі не лише власність на землю , а й наділивши ветеранів що пережили монгольську навалу величезними правами , адже вони тепер не лише могли отримати ділянку , а й фактично погасити свої борги <sup>2</sup>. Звичайно , що така над мілітаризація та фортифікація не зіграли добре економіці на руку , почалась «десоенеізація» , земельні ділянки під тиском величезних зборів податків та навантаження масово починали скупатись найбільш заможними самураями що перетворювались на дайме , та «тюгенів» а найбідніші перетворились у «асігару» призвівши до фактичного розслоєння. Монгольське вторгнення заклало основу існуванню тих самих дайме . Одночасно з цим японці намагались і протидіяти монголам створивши власний військовий флот , який радше займався піратством , а ніж дійсно був здатний щось протипоставити монгольській навалі , однак саме ці пірати розпочнуть довгу історію піратів «Вако» , що переживуть сьогунат Камакура <sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> Thomas Conlan In Little Need of Divine Intervention: Takezaki Suenaga's Scrolls of the Mongol Invasions of Japan // Cornell East Asia Series, 2010. p. 275

<sup>2</sup> История Востока. Т. III. Восток на рубеже средневековья и нового времени. XVI—XVIII вв. // М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2000. 560 С.

<sup>3</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 194-195

Держава ж продовжувала слабнути не дивлячись на її намагання відновити силу самураїв вони продовжували біднішати і от владу у втомленій від надлишкової мілітаризації та зубожіння державі у новому столітті владу знову отримав імператор . У 1333 році розпочалась «Реставрація Кемму» період за якого буде відновлено пряму владу Імператора цим Імператором був Імператор Годайго . Правління Годайго однак не тривало довго і вже у 1336 через неспроможність нового уряду вирішити фундаментальні проблеми економіки призвело до нового перевороту відтепер Дайме Асікага Такаудзі розпочав нову війну і захопив столицю і вже в листопаді відновив сьогуна назвавшись новим сьогуном . Однак Годайго не був згодний з таким положенням і перемістившись на Південь знову проголосив себе імператором розпочавши добу «Намбокуте» доба північної та південної династії , цей період триватиме майже до кінця століття і завершиться перемогою сьогунату та відновленням влади сьогунату над усією Японією <sup>1</sup>.

Мабуть найважливішим для нашої розповіді про добу «Намбокутьо» є те , що саме за цієї доби утвердилась та розгалужена мапа дайме , адже прагнучи отримати підтримку правителі обох династій активно роздавали землі , таким чином в Японії остаточно утвердилась неймовірна феодална роздробленість , яка могла сперечатись мабуть лише з феодалною роздробленістю в Німеччині . Адже фактично не маючи вже , а ні сил , а ні можливостей уряд був вимушений визнати за дайме не лише право на землю , а й фактичну свободу у внутрішній політиці . Так завершилось формування стану «бусі» <sup>2</sup>.

Отже підведемо підсумки , як ми ага лом змогли побачити , самурайство пройшло довгий розвиток та пережило безліч соціальних потрясінь , та катастроф . Самурайський стан та його генезу , що її розробляв

---

<sup>1</sup> Жуков А. История Японии. Т.І. С-древнейших-времен-до-1868 // «Институт востоковедения РАН», 1998. с . 254-270

<sup>2</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002 с. 198-199

Вадим Анатолійович Рубель як на мене мені вдалось продемонструвати , та розказати доволі повну історію цього процесу . Сам же самурайський стан пройшов значний розвиток не лише як суспільно-політична група , а й розвивався на сторінках та у працях відомих авторів , головним чином цей розвиток цікавив саме японців , хоча були і доволі унікальні індивіди , що цікавились цим процесом так би мовити «За океану» так зокрема багато дослідників , що їх праці я використовував для підтвердження тих чи інших тез у своїх примітках до роботи часто зазначали , що проблема самурайства торкнулась їх не спочатку , однак поглинула їх увагу цілком з їхнім все більшим і більшим загубленням в тему . В розвитку ж концепцій Рубеля можемо проглядати поступовий чіткий відхід від традиційної радянської історіографічної думки з приводу зародження самурайського стану , хоча все ж цей процес хоч і був розпочатий Рубелем він не зміг відійти повністю від радянського погляду на історію Японії , звичайно , що його теоретико-методологічні засади значно відрізняються від класичних марксистських чи більш пізніх концепцій та поглядів на розвиток сходознавства . Однак все ж сам Рубель як дослідник формувався саме з протиставлення себе цим самим концепціям та протиріччям , що виникали у нього під час вивчення історії Японії і Сходу , тож казати про повний відхід за таких умов віхижно не можливо . Розглядаючи ж праці Рубеля саме з такого ракурсу , можна краще зрозуміти японську історію ,

Що ж стосовно західної історіографії то процес дослідження походження самурайського стану зводиться радше до дослідження процесів , що вже відбуваються у самому самурайському стані . Взагалі відсутня сама спроба постановки проблеми розвитку самурайства , а відтак і необхідність його досліджувати. Отже підводячи підсумки після короткого огляду на розвиток самурайського стану можна зробити висновок , які ж причини та результати розвитку системи «сьоенів» та «інсей» . результат цього розвитку стало становлення самурайського стану , адже самураї зароджувались як не державна , а навпаки доволі приватна сила , що згодом сама стала державою .

Саме перехід влади від недержавних самураїв до кланів , що керують цими самураями а згодом як наслідок до самих самурайських кланів , і є головним чином проблемою що її досліджував Рубель у своїх працях з середньовічної Японії і які згодом він використовував у написанні «Середньовічної Історії Сходу» . І таким чином ми можемо побачити як поступова спроба перейняти на себе китайську модель керівництва та управління на відміну від континентальних держав призвела не до розквіту держави , а навпаки до її занепаду як інституції і згодом до народження нового суспільного стану , який так добре продемонстрований у працях Вадима Анатолійовича . Саме такий розвиток у своїх працях продемонстрував Рубель і цікаво що не лише він згодом дійде до цих концептуальних особливостей розвитку японської державності .

### **1.3 Проблематика Генези Самурайського стану**

Отже розглянувши основні процеси , що відбувались у середньовічній Японії можемо перейти до основної проблеми з розвитком самурайського стану , відповідно самурайський стан будучи доволі багато чисельним на кінець сьогунату Камакура , був і так само доволі неоднорідним і ця неоднорідність сама по собі викликає великі проблеми у розвитку самурайського стану , адже за існування безлічі різноманітних за своїм походженням самураїв їх походження та відповідний початок їх формування важко відстежити . Саме тому Рубель виводить головним чином саме питання формування умовно єдиної теорії походження самурайства на перший план як у своїй головній роботі так і у низці статей написаних в більш ранню добу .

Відтепер можна подивитись на формування питання у окремих історіографія . Так до прикладу Західна історіографія , що представлена доволі великою плеядою робіт , напрацювань монографій , є настільки обширною , що мабуть усі роботи , які випустили хоча б американські

дослідники Японії не можливо було б прочитати і за десять років . І така ситуація не викликає здивування враховуючи не лише доволі специфічне розташування , як самої Америки , що дуже сильно історично та економічно пов'язана з Азійсько-Тихоокеанським регіоном так і більшу зацікавленість самих американців у Японії , адже взаємодія Америки з Японією налічує вже майже два століття активної дипломатії та торгівлі . Відтак Американська історіографія є домінуючою у питанні вивчення Японії та її дослідженнях , звичайно чимало англомовних досліджень з Японії виходять і у Британії , Канаді , Австралії , однак саме домінація американської думки є тотальною , як за кількістю так і за якістю досліджень . Все ж у своєму дослідженні я буду використовувати і праці з Лондона тож окреслимо це як загальну західну історіографічну думку .

Так наприклад у праці «A brief history of Samurai» що її автором виступає Джонатан Клементс . Так у роботі Клементс радше відводить формування самурайського стану не стільки земельний скільки суцільно політично-військовий характер акцентуючи увагу читача на тому , що самурайство було породжене радше розширенням Японської держави та її колонізацією Японського архіпелагу з цією ж метою Японський уряд поступово створював все більшу і більшу військову силу здатну воювати з північними «ємісі» та просувати кордони заселення японців все далі і далі на Північ . Також автор робить акцент на тому , що формування самого стану «бусі» не є досить унікальним і таке вже відбувалось у Китаї , який в той момент Японія активно намагається копіювати так автор відводить стану «бусі» доволі потужні китайські корені походження і ба більше першочергово наводить його формування навіть не як військову силу , якою нова Японська держава захоплювала б собі землю у «варварів» , а й відводить генезис самурайського стану до так званої «Border guard» тобто прикордонників<sup>1</sup> , сили , що мала б на меті захистити Японську державу від

---

<sup>1</sup> Jonathan Clements A brief history of the Samurai // Robinson, London, 1971. p. 10-37

вторгнення з боку Китаю . За часів правління Фудзіварі ж самурайство перетворюється у прислугу цих столичних кланів . Клементс також відзначає і нотки схожості японського війська на те , що ми бачимо у західній Європі таким чином виводячи фактичне формування самурайства та зводячи його до нерегулярного військового ополчення яке скликалось для походу наводячи доволі барвисті приклади походів цього війська як на варварів так і для війн в Кореї . Так ми можемо побачити разючі відмінності саме у формуванні самурайського стану , якщо Рубель відводить велику роль саме «сьоєнізації» економіки та втрати центральною владою своїх фактичних повноважень та сили то західна ж історіографія радше посилається на процес зворотній не згадуючи «сьоєні» , або згадуючи їх лише трохи . Мало того процесу занепаду центральної влади , який був так добре описаний у Рубеля та фактичне падіння китайсько-конфуціанської бюрократії , опис якого забігаючи наперед міститься і в російській історіографії в західній історіографії не присутній навпаки тут можна побачити не лише не занепад , а розквіт та демонструється крізь призму конкуренції між двома визначними регіонами Канто та Кансай . Так у історії самурайства написаній Джонатоном Клементсом ми бачимо разючі відмінності з історією самурайства написаною Рубелем .

Отже , що ж з приводу розвитку самурайського стану думає інші західні дослідники ? Загалом Рубель у своїй роботі влучно підмітив , що Західна японістика загалом притримується думки про те , що самурайство в масі своїй розпочиналось як велика кількість найманців , що їх винаймали чи формували місцеві правителі , так цієї думки притримувались як Стефен Турнбол , що видав свою працю ще у далекому 1977 році так і більш сучасний японіст Карл Фрайдей , що у своїй книзі наводять процес розвалу командно-адміністративної японської економіки . Так головним чином у праці Фрайдея зазначається , що саме приватизація землі , що відбувалась у середню та пізню добу Хейан , що її Рубель називає «сьоєнізацією» зіграла ключову роль у переході від фактично військової-повинності до створення



великої кількості кланових добре оснащених найманців , що служать своєму клану . Однак за таких умов самурайство не стало б масовим явищем , коли чисельність самурайства сягала левову частку населення , відтак власне виникає проблема з тим як саме сформувати велику армію , звичайно , що в добу Хейан в Японії не було таких великих армій , хоча наприклад під кінч доби на полі бою могли зійтись армії чисельність яких не поступалась і великим європейським державам, тож проблема, що будуть вже за доби сьогунату Камакура , так наприклад лише у одній лише битві при Курікарі участь приймали участь 40 тисяч чоловік лише тільки з боку клану Тайра <sup>1</sup>. А вже за декілька років проти Уряду Мінамото повстануть більше ніж 100 тисяч вояків тоді ж коли сам уряд бакуфу приведе на поля бою до 170 тисяч<sup>2</sup>. Такі сили просто не можливо було зібрати , за умов коли самурайство є добре оснащеними найманцями , з цього випливає те , що самурайство не складалось лише з професійних найманців і мало у своєму складі також і звичайних можливо не так добре оснащених самураїв , чому ж я так впевнено кажу саме про самурайство в цих історіях , а не наводжу приклади так званого ополчення , а все доволі просто , адже процес розвалу централізованої державності , і розвалу війська загалом саме як піднімаємого ополчення добре описаний , що у Рубеля , що у інших дослідників самурайства так Рубель пише : «Причиною зародження військово-самурайського стану був вкрай низький бойовий потенціал та фактичний розклад системи збройних сил японської держави» <sup>3</sup>. Цікаво , що чим більш сучасною є західна монографія тим ближчаю вона ставала до думок Рубеля про доволі неоднорідне походження самурайства , та про корені цього самого народження в занепаді китайсько-конфуціанської системи.

Японська історіографія яку загалом теж можна було б віднести до західної історіографії , однак позиція японських знавців своєї історії дещо

<sup>1</sup> Sansom, George. A History of Japan to 1334. // Stanford University Press, 1958. p. 293.

<sup>2</sup> Sansom, George. A History of Japan to 1334. // Stanford University Press, 1958. p. 328

<sup>3</sup> Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с 26

відрізняється від західною , Рубель теж це підмітив ,і у своїй докторській визнавав японську історіографію доволі важливою у дослідженні самурайського стану , адже японська історіографія спираючись на власні дослідження має декілька робіт , що не лише відходять від класично погляду на розвиток самурайства , важливим аспектом є також і те що японська історіографія є дуже послідовною та добре структурованою , що надає доволі великі можливості дослідникам самурайства . Сучасний погляд на самурайство в Японії каже , що самурайство плавно витікало з системи «сьоєнів» , та розподілу землі , та війн з північними варварами, різниця однак полягає у тому кому на думку японських дослідників слугували ці самі самураї . Так адже на думку японських дослідників самураї головним чином були вартою місцевих губернаторів та правителів , і фактично служили рідше в аристократів ніж у їх намісників на місцях , що виконували роль наглядачів <sup>1</sup>. Однак звичайно , що військовий клан Тайра та клан Мінамото є виключенням з цього переліку .

Завершивши з проблематикою в японській та західній історіографії можна перейти до проблематики в російській та радянській історіографії , адже саме ця історіографічна школа мала найбільший вплив як на розвиток самого раннього українського сходознавства так і на самого Рубеля , що завершив навчання саме під кінець існування Радянського Союзу і довгі роки підтримував контакти з російськими японістами такими як Мещеряков . Рубель відзначав , що саме фундаментальні проблем в поясненні радянською сходознавчою наукою і викликали у нього цікавість до сходознавства «Так скажем не любовь а интерес к востоку. Он конечно уже зародился окончательно когда учился на самом историческом факультете университета , и это наверное было связано с одной стороны с тем что восток изучался в университетах на исторических факультетах , а с другой стороны, его

---

<sup>1</sup> **Buyuuden Japanese History** Japanese History: The Heian Period Pt. 1 // (Japanese History: The Textbook) 2021  
 URL : [https://www.youtube.com/watch?v=mF9RycAkYnk&ab\\_channel=BuyuudenJapaneseHistory](https://www.youtube.com/watch?v=mF9RycAkYnk&ab_channel=BuyuudenJapaneseHistory) ( дата звернення 05. 04. 2024)

история вызывала очень много сомнений и вопросов с точки зрения официальной исторической доктрины, идеологии того времени, он вечно не вписывался в жесткие каноны и рамки, того что было предписано и фактаж и процессы развития , может быть это и побудило какой то особый интерес к востоку»<sup>1</sup> . Однак для сучасних досліджень, радянські ж дослідження з теми розвитку та становлення самурайства майже не мають наукового значення і радше несуть в собі знання про розвиток як російської так і української сходознавчих наук . Важливо мабуть виділити те , що сучасна російська японістика значно відійшла від позицій що їх займала радянська японістика . Загалом варто про радянську японістику та народження самурайства доволі важко казати , адже розвиток та становлення самурайства радянська японістика всеціло розглядала з марксистських позицій та класового протистояння всеціло відкидаючи кланову культурну та інші передумови . Сучасна японістика відійшла від радянського розуміння формування самурайства з багатих селян і дійшла думки , що самурайство радше формувалось з дрібного та середньої аристократії , що не маючи можливості отримати владу в столиці могла отримати владу лише у війнах на півночі з емісі . Відмічалось , що самураями могли стати не лише аристократи , а й селяни хоча випадки переходу селянства до самурайського стану були доволі не чисельними натомість рибалки , мисливці та загалом люди , що не зайняті в сільському господарстві. Однак самурайство не було вільним і зазвичай підкорявся столичному аристократу на утриманні якого він ніс службу<sup>2</sup>. Сучасна російська японістика подолала доволі довгий шлях до встановлення істинності цього твердження.

У українській історіографії питання походження самурайства окрім Рубеля ніхто і не торкався , загалом українська історіографія є доволі бідною на японське питання , навіть перша велика монографічна праця з одного з

<sup>1</sup> Інтерв'ю з Вадимом Анатолійовичем Рубелем ( 2011) Url: <https://www.youtube.com/watch?v=1BIClvqLVJ4> ( дата звернення 05. 04. 2024 )

<sup>2</sup> История Востока. Т. II. Восток в средние века // Москва: Изд. фирма «Вост. лит.» РАН, 2002.. с. 333-335

найвидатніших японців Оду Нобунагу вийшла лише у 2013 році<sup>1</sup>. Та і загалом плачевний стан сучасної української японістики зазначають всі хто так чи інакше торкався українського японознавства. Саме за цієї причини розгляд думок Рубеля, як українського японіста в цій роботі буде мною інтерпретуватись як загальна історіографічна українська думка на самурайство. Отже що ж з цього приводу думає і сам пан Рубель. Рубель вдало зазначає, що самурайство будучи доволі неоднорідним у своїй основі навіть маючи безліч родів, все ж не могло становити настільки великої чисельності, якої воно становитиме навіть за доби Камакури не кажучи вже про більш пізні періоди коли чисельність самураїв сягне 1/5 від загальної чисельності населення. Відтак цілком найманство чи аристократичне походження, що його притримувалась західна чи японська історіографія не може розкрити всієї повноти розвитку самурайського стану. Хоча все ж зазначу, що розвиток концепцій та поглядів самурайства на Заході не стояв на місці і з часом теж досяг доволі єдиної концепції та поглядів на становлення самурайського стану. Загалом враховуючи доволі бідний стан вітчизняного сходознавства у 90-ті роки, відсутність не те що матеріальної бази, а й не рідко і фінансування, робота Рубеля є визначною, і не лише через доволі плачевний фон на якому вона писалась, а звичайно і через свій внесок, адже неодмінно послугувала поштовхом не лише для українського сходознавства. Адже послугувала поштовхом для розвитку і російської історіографії, саме на працю Рубеля, я знайшов чимало посилань у російських японістів, тож можна з впевненістю сказати, що людина він визнана не лише в Україні. Так звичайно, що зараз контекст цих слів має трохи інше забарвлення, однак не враховувати цього не можна.

---

<sup>1</sup> Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Нобунага // «Дух і літера» К. 2013

Таким чином ми можемо побачити , як розробка проблеми генезису японського самурайства вилилась у величезну дисертацію на цю тему за авторством Рубеля . І окрім цього , маємо зазначити , що з початком нового тисячоліття активно зросла і зацікавленість темою самурайства , а відтак і зросла зацікавленість тим як же так сталось , що у Японії фактично єдиний в історії встановилась військова диктатура , що з переривами тривала майже 7 століть . «Коріння стану bushi» одна з багатьох робіт написаних на цю тему Рубелем , його ж докторська дисертація містить у собі мабуть найбільш якісну та докладну історію самурайського стану , що її можна було б знайти на той час , та навіть і зараз мало робіт з усього світу здатні потягатись з працею Рубеля на цю тему , хоча кількість таких робіт з того часу невпинно зростає і зростає . Сучасні ж дослідники , що займаються дослідженнями самурайства не лише вийшли на якісно новий рівень у своїх дослідженнях , а й змогли цілісно описати питання свого дослідження фактично дійшовши схожого з Рубелем висновку .

Отже підводячи підсумки я можу з впевненістю сказати не лише те , що праця Рубеля є неодмінно дуже якісною працею , адже вона зробила якісно новий прорив у дослідженнях японознавства , звичайно , що кажучи про якісно новий прорив варто зауважити , що цього прориву не відчували на Заході натомість Захід сам зумів дійти схожих висновків та зараз налічує чимало робіт з історії самурайства тож можна казати , що ця тема активно розвивається і є актуальною і на сьогодні . Цікаво , що процес цей припадає саме на злам тисячоліття , коли і будуть видані основні джерела , переклади література та монографії, що я їх тут використовую . Однак враховуючи , що Рубель досяг таких висновків одним з перших будучи в авангарді розвитку проблеми самурайства можна цілком казати , що прорив саме в цьому векторі дослідження японського суспільства належить йому. Варто мабуть зазначити , що сама праця Рубеля з генези самурайського стану є доволі видатною , адже у фактичній відсутності української японістики , вона стала тією працею , що заклала основи для серйозних досліджень , а враховуючи і

першість у висновку з дослідження генезису самурайського стану можна казати , що вона є видатною не лише для українського японознавства , а й для загальної орієнталістики в цілому . Таким чином розглядаючи проблему самурайського стану Рубель зробив вагомий внесок у всю світову японістику.

Мабуть найважливішим є вклад Рубеля саме у українську Японістику , яка є доволі бідною не те , що на якісь титанічні праці з Японської Історії , а й навіть на доволі незначні роботи , відтак активна праця Рубеля в сфері Японістики для сучасних українських японістів , є доволі значними , особливо враховуючи , що японістів поїдбного рівня в Україні не так вже й багато.

Однак насправді як зазначає у своїй роботі Вінфрід Флюхтер , в Україні існують декілька центрів сходознавчих досліджень , найбільшою ж їх проблемою є доволі низьке фінансування , та брак нових студентів , адже з орієнталістикою та Сходом студенти пов'язують себе мало окрім цього він також підмітив і шалений «відтік мізків» . Флюхтер зазначає , однак , що знання мов європейських серед викладачів є не таким доскональним , як знання мов , фахом яким вони займаються , хоча Рубель тут є виключенням , адже знає він не лише японську , а й англійську . Також до цього Флюхтер додав , що зазвичай такі фахові спеціалісти ( у своїй роботі він досліджував розвиток головним чином Східно-Азійських наук в університетах Східної Європи ) майже не були у країні , що її досліджують . Важливим аспектом , що також підмітив Флюхтер була і відсутність майже будь яких зв'язків на рівні університетів чи більш вищому державному рівні у розвитку та взаємодії між університетами . Так Фіхтеру вдалось вдало підмітити проблему української орієнталістики , від яких вона не вилікувалась і досі . І якщо проблеми з фінансуванням чи між університетським зв'язками поступово з становленням Української державності вдалось послабити , то от проблему браку студентів та їхньому масовому відтоку на Захід , так вирішити і не вдалось , а на зараз ця проблема поглибилась і ще більше,

звичайно , що з зростанням як економічним так і культурним Азійсько-Тихоокеанський регіон активно захоплює розуми студентів по всьому світу , однак чи велике це має значення , коли сам студент покидає рідну державу втікаючи чи то від бідності чи то від Війни . Відтак навіть перспективи Української орієнталістики виглядають не дуже яскраво , і проблем у неї було багато ще до початку Повномасштабного вторгнення не кажучи вже про те , що вирішення цих проблем лежить не лише у основі самих університетів , а зазвичай вони є набагато складнішими та містять в собі складову фундаментальних проблем Української держави . Сумна доля української орієнталістики є доволі прогнозованим явищем , адже окрім проблем Флюхтер також вказує і на причини і звичайно , що вказуючи на причини такої долі української орієнталістики науки не можна не згадувати добу Радянського Союзу , адже саме за його доби радянська тоталітарна машина вичистила українську сходознавчу науку так би мовити до блиску , а самі сходознавці стали керуватись радше ідеологічними поглядами та доволі чіткими рамками та нормами<sup>1</sup>. Знищення низки дослідників призвело і до втрати зв'язку з іноземними орієнталістами , так як зазначив В. А. Рубель , коли Прицак приїхав до України з Америки у нього була колосальна кількість знайомих по всьому світу , деякі з них приїздили до України просто через особу Прицака . Так Українська держава вступила у новий етап свого існування фактично з дуже слабо розвинутим сходознавством. І звичайно , що маючи таку доволі бідну базу , адже як зазначив Фіхтер в Україні немає жодної великої бібліотеки , щоб мала багато напрацювань , робіт та першоджерел з орієнталістики , українські орієнталісти часто звертались до російських бібліотек та надбань минулого у росії століття власне і сам Рубель зазначав , що у написанні своєї докторської користувався допомогою російського японіста Мещерякова <sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Winfried Fluhter Overview of East Asian Studies in Central and Eastern Europe Duisburg, Germany 2003 p 43-54

<sup>2</sup> Інтерв'ю з Вадимом Анатолійовичем Рубелем ( 2011) Url: <https://www.youtube.com/watch?v=1BIClvqLVJ4> (

## Розділ II Інші праці Рубеля

### 2.1 Військова Диктатура Тайра

Тайра Кійоморі видатний японський військовий та політичний діяч XII ст. , що не лише заклав основу для самурайського панування на наступні 7 століть , а й є доволі суперечливою фігурою у Японській історії .

Отже розпочнемо ж огляд подій та короткотривалої диктатури Тайра. Рід Тайра веде свій початок ще з принца Кадзухари , що був п'ятим сином Імператора Камму <sup>1</sup>. Однак маючи таке родовите походження Тайра не були бажаними гостями в столиці , адже ще онук Кадзухари був відправлений губернатором до провінції Кадзуса , яка навіть за правління Кійоморі була периферією . Таким чином Тайра були змушені , підніматись як військовий клан не маючи змогу навіть близько взаємодіяти з столичною політикою . Важливо мабуть сказати , що хоч клан Тайра і був військовим кланом , однак вони не забували , що одночасно є і родом аристократичним і часто приймали участь у побудові чи відбудові храмів , хоча звичайно не були тією «поетичною аристократією» яку зазвичай можна зустріти за доби Хейан .

Саме пращурам Кійоморі вдалось закласти фундамент до його сходження , так ще його батько отримав землі Тадзіми , в нагороду за побудову Храму Довголіття Токутьодзю <sup>2</sup> . Отримав Тадаморі і право з'являтись у імператора на прийомі , якого не мали його пращури , що були вигнані зі столиці . Тадаморі став доволі частим гостем у столиці , так в один з таких прийомів на питання Імператора про бухту Акасі Тадаморі відповів віршем , який був занесений до «Зібрання Золотих Листів». За часів свого візиту до столиці Тадаморі полюбив одну з придворних дам , через любов до якої до Тадаморі прийшла любов до поезії . Тадаморі помер в п'ятдесят вісім років , і місце його зайняв Кійоморі . Кійоморі ще у свою молодість прославився як стійкий прибічник імператора і приймав активну участь у придушенні двох повстань проти Імператора , за що отримав не лише землю

---

<sup>1</sup> Повесть о доме Тайра перевод И Львовой // 1982 М. с. 3

<sup>2</sup> Повесть о доме Тайра перевод И Львовой // 1982 М. с. 2



Харима , а й був йому наділений саном головного міністра , який надавали лише найдостойнішим , окрім цього Кійоморі отримав і унікальні права , які йому надав Імператор , такі як можливість заїжджати в імператорський палац на кареті та з особистою охороною , та мати свою особисту охорону під час візитів до Імператора . Ці привілеї він отримав вже після перемоги над кланом Мінамото під час смути Хейдзі , тож впевнено можна казати , що Кійоморі своїм впливом примусив Імператора надати йому ці привілеї .

У славні роки придушення повстанців під час смути років Хоген клани Мінамото та Тайра приймали участь у війні на одному боці , однак закінчення цієї смути перемогою урядових сил , на чолі з Тайрою но Кійоморі та Мінамото но Йосітомо зробило першого дуже впливовою фігурою , та породило розкол між нещодавніми союзниками , адже клан Мінамото під час цієї смути сильно зменшився у числі , у виграші залишились лише Тайра. Мінамото но Йосітомо , забажавши більше влади сам став повстанцем . Так у 1159 році Йосітомо сказав «Однак в смуту минулих років Хоген увесь рід наш був названий ворогами держави і винищений , Я Йосітомо , зберіг своє життя тільки для того , аби виконати мій таємний умисел стосовно Кійоморі»<sup>1</sup>. Так ці амбіції підтриманні Фудзіварою Нобуюрі призвели до того , що вже у 1160 році коли Кійоморі відправився на поклоніння до Кумано то Йосітома розпочав повстання . Йосітомо захопив Імператора Нідзе та «інсея» Го-Сіракаву . Нобуюрі швидко призначив важливі посади за своїми прибічниками . Однак радість повстанців тривала не довго і вже дуже скоро до стін столиці підійшли війська Кійоморі , що на початку смути не хотів було приймати участь у новій смуті , однак його син Сугеморі впевнив його виступити до столиці . Початкова ініціатива , що належала Фудзіварі Нобуюрі та Мінамото но Йосітомо швидко перейшла до рук Кійоморі, а війська повстанців почали

---

<sup>1</sup> «Повесть о смуте годов Хэйдзи», св. 1, «1. Воцарение государя Го-Сиракава»

розбігатись від Йосітомо ще до підходу основних сил Кійоморі . Підійшовши до столиці Кійоморі вдалось вивести Імператора з міста і після цього війська Кійоморі розпочали штурм в столиці розпочався кривавий бій між двома кланами . Ще до того як столиця остаточно впала Йосітомо втік із неї намагаючись дістатись своїх земель на Сході , однак він не зміг їх дістатись і був вбитий біля Оварі . Клан Мінамото програв перший етап битви і поплатився величезною кров'ю за свою спробу державного перевороту , Кійоморі знищив майже увесь клан Мінамото в живих залишилось лише декілька його членів , жоден з яких не міг протистояти клану Тайра адже був , або застарий , або замолодий , найстаршому з нащадків Йосітомо було 14 років , Кійоморі пощадив чотирьох з клану Мінамото , трьох синів Йосітомо і старого Йорімасу , що не виступив проти нього під час смуту Хоген та був лояльним до двору <sup>1</sup>.

В Японії ж встановилась цілковита влада клану Тайра , який тепер після придушення повстанців , фактично не мав рівного супротивника . З встановленням влади клану Тайра Японія знову починає відкриватись світу , адже морський за своїм походженням клан знову розпочинає активну торгівлю з Кореєю та Китаєм , в Японії розпочинається і створення власної валюти , щоб змогла замінити розрахунок у коку рису , що в цей час переважає в економіці . Зростає сільське господарство , зростає економіка <sup>2</sup>. На фоні загального швидкого відновлення клан Тайра на початку здобуває широку прихильність селян та рибалок , а з активізацією ще й культурної політики , що її розпочинає Тайра відбудовуючи монастирі зокрема святилище в Іцукусімі<sup>3</sup> та будуючи нові такі як Храм у Цуругаокці , Кійоморі здобуває прихильність і аристократії . Однак головною проблемою Кійоморі стає не економіка чи культура , а опозиція . Саме за панування Тайра розгорається великий репресивний апарат , що починає займатись

<sup>1</sup> Stephen Turnbull The Samurai a military History // Routledge, London, 1977. p. 38-39

<sup>2</sup> Рубель В. А. Середньовічна Японія на шляху військової диктатури : диктатура Тайра // Київ , «Східний світ», № 1 , 1995. с 72

<sup>3</sup> Calza, Gian Carlo. Japan Style. // Phaidon.press, p. 190

придушенням тих хто розпускає погані платки про Тайра . Зростає невдоволення і серед низки буддистів , що не підтримують Тайру , адже той з кожним роком все більше і більше отримує владу , а з 1169 року після постригу в монахи так і взагалі посягнув на владу ще й релігійну <sup>1</sup>, намагаючись зібрати в своїх руках усю владу Кійоморі активно садить членів клану Тайра на важливі пости , а своїх доньок видає за впливових чиновників. Якщо перші роки правління Кійоморі виглядали як розвиток та покращення ситуації у Японії то чим ближче була війна Гемпей тим більше ставало проблем в державі . Сестра Кійоморі народила від Імператора сина , що дало Кійоморі можливість замінити діючого імператора на одного з його кровних родичів , що вже у 1180 році дає йому можливість отримати усю повноту влади скинувши Імператора Тагамуру і посадивши на його місце Токіхіто , який отримав ім'я Антоку . На той момент Антоку було лише три роки . Так як пише Рубель у своїй «Історії середньовічного сходу» : « До того ж у цей час відбулось кілька неприємних подій , які людський поговорі міцно пов'язав із божою карою та зухвалістю Тайра» <sup>2</sup>, і під цими подіями Рубель має на увазі пожежу та ураган , що за три роки фактично знищили столицю . Вже у 1181 році розпочинається голод , що довершує справу невдоволення кланом Тайра , хоча Кійоморі вже не побачить як столиця помирає з голоду , адже помре наприкінці березня від неймовірної гарячки , владу над кланом обійме Мунеморі . Окрім цього у 1179 році сталась ще одна погана для Кійоморі подія помер його старший син Шінеморі, що мав не лише стати його наступником у правлінні кланом , а й був обожнюваний своїм батьком . В цей час Імператор Го-Сіракава після смерті Шінеморі вирішив відібрати землі , що належали Шінеморі . Кійоморі неймовірно розлючений та одночасно будучи у неймовірному горі зробив необдуманий крок і вирішив покінчити з нахабством Го-Сіракави , Кійоморі позбавив влади як самого «інсея» так і опозиційних до нього фігур . Однак саме ці кроки і стали

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 186

<sup>2</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 187

згубними для Кійоморі , адже на думку як і столичної аристократії так і нащадка імператора Нідзе Мотіхіто , цим опозиційним силам вдалось розшукати фігуру , що мала стати об'єднуючою і того хто найбільше прагнув помститись клану Тайра , і цією людиною став Мінамото но Йорімаса , який разом з 50 воїнами та опозиційними силами виступив проти Кійоморі під час того як Принц Антонку разом з своїм дідом мали відвідати безліч храмів . Йорімаса вже був глибоким старцем і навіть за сьогоднішніми мірками 74 річний Йорімаса був би не найкращою політичною фігурою , однак в той момент , хтось мав виступити проти Тайра і ним став Йорімаса все життя він поклав на служінні імператорові і навіть приймав участь у війні проти свого клану . Однак саме імператорові був вірний Йорімаса і не міг він стерпіти такого нахабства з боку Кійоморі .

Війна розпочалась для Кійоморі дуже не вигідно , адже він не міг керувати військом та знаходився дуже далеко від основного театру бойових дій . Однак на боці Тайри була перевага в чисельності , адже на відміну від сил Мінамото його сили були об'єднані , тож він швидко відправив свої сили навздогін Йорімасі , що рухався на Схід від столиці . Йорімаса розуміючи , що йому не виграти зараз сутички з силами Тайра намагався перетягнути на свій бік храмових вояків , що йому в кінці кінців вдалось зробити , однак великою проблемою Йорімаси було те , щосили Тайри фактично дихали йому у спину і він мав дуже поспішати , в кінці кінців йому не вдалось об'єднатись з жодними з опозиційних сил , так біля Уджі присівши на привал Йорімаса разом зі своїми прибічниками очікували приходу підкріплень з бойових монахів з храмів в Нарі . Його сили були втомлені довгим переходом , та були доволі не багато чисельні тож тут біля Уджі він вичікував. Однак не встиг Йорімаса отримати підкріплення з монахів , як його настигли війська клану Тайра , що значно переважали чисельно , однак Йорімаса все ще сподівався на підхід підкріплень і зайнявши міст , який до цього він разом з воїнами частково розібрав та став готуватись до бою . Війська Йорімаси змушено було відступити до храму Бодьо-ін в якому вони з останніх сил

захищались в очікуванні підкріплень з Нарі. Зрозумівши , що підкріплення не підійдуть Йорімасу зробив сепоку . Монахи ж у Нарі в цей час тільки виступили у похід . Монахи , що ще не встигли приєднатись до Йорімаси почали вертатись до своїх храмів , адже як і Кійоморі думали , що повстання завершене <sup>1</sup>. Однак дуже швидко новою впливовою фігурою став інший нащадок клану Мінамото – Мінамото но Йорітомо , що очолив повстання та виступив проти всеосяжної влади Кійоморі . Йорітомо вдалось зібрати навколо себе невеликі сили . Ці невеликі сили зійшлись у бою біля Ісібасіями , саме тут Йорітомо отримав свій перший бойовий досвід , однак цю битву він та його союзники програли і це не дивно враховуючи тотальну перевагу в кількості з боку клану Тайра . Битва при Ісібасіями розпочалась з нічної атаки 3 тисяч військ клану Тайра на війська Мінамото , що ледь налічували 300 чоловік . Однак війська Йорітомо дуже довго втримували захист , коли ж Йорітомо все ж таки зрозумів усю тотальну перевагу ворога , він втік до лісу де його знайшов один з лояльних до Мінамото воїнів завдяки цьому воїну Йорітомо зміг дістатись берега та відплисти до провінції Ава . За місяць знаходження тут Йорітомо вдалось зібрати чимале військо , а його новою ставкою стало місто Камакура . Однак довго відсиджуватись у Камакурі Йорітомо не міг з Півдня йшов великий загін військ Тайра тож Йоріторо вирушив на зустріч з ними , війська зустрілись біля річки Фуджігава , однак Тайра боячись що вони мають замало військ відступили так і не розпочавши бою . В цей же час Кійоморі провадив свою помсту проти повсталих проти нього храмів , що підтримали Йорімасу , Кійоморі спалив вщент ці храми , ще більше підігрівуючи невдоволення своїм правлінням . <sup>2</sup> Так останнім , що встигає зробити Кійоморі це «відплатити» монахам з Нарі , що підтримали Мотіхіто , у 1180 році Нару буде спалено .

---

<sup>1</sup> Sansom, George. A History of Japan to 1334. // Stanford University Press, 1958. p. 278, 279.

<sup>2</sup> The Tale of the Heike transaction of the Asiatic society of Japan // Kegan Paul Ltd., Trunber & Co., L'd., London, 1918. 518 P.

Новий рік для клану Тайра розпочинається зовсім не добре , окрім смерті Кійоморі , який за описами сучасників помер дуже жахливою смертю від неймовірно потужної гарячки , гарячка була настільки сильною , що його тіло не можливо було підняти та винести . Рік приніс , ще й нові повстання , так проти Тайра повстає Кюсю . Урядовим силам вдається розбити біля Оварі сили Мінамото Юкіеє , однак основні сили в Мінамото все ще залишаються . Через посуху та нестачу їжі по всій Японії війна припиняється на два роки . Битви відновлюються лише у 1183 році , коли сили Тайра продовжуючи гнатись за силами Мінамо , що значно поступались Тайра в чисельності , заходять до проходу Курікара<sup>1</sup> . Однак це була добре спланована засідка , адже Мінамото підготувались і скориставшись волами , на роги яких прикріпили факели вони розгромили значно переважаюче військо клану Тайра . Саме це стає поворотним етапом у війні , адже відтепер від захисту Мінамото переходять у наступ , а до їх лав все активніше і активніше починають доєднуватись нові сили . Сили Йорітомо намагаються перетнути внутрішнє море та висадитись на Сікоку , однак їм це не вдається , адже хоч Тайра і починають програвати на землі , все ж вони залишаються королями моря . Відтак першочергові спроби Мінамото сісти на кораблі завершуються для них погано , але клан не полишає цієї справи . Суперечка ж всередині клану Мінамото між Йосінакою та Йорітомою призводить до перемоги Йорітоми у битві на річці Удзі та до прихильності імператора у відставці Го-Сіракави Йорітомі , адже той фактично його рятує після полону у Йорімаси. Битва при Ічіно Тані фактично завершує панування клану Тайра на острові Хонсю , відтепер покладаючись лише на свою морську силу Тайра намагаються відступити на острови , однак згодом Мінамото Йосітсуне посадивши своїх воїнів на кораблі знову вдало захоплює Сікоку , а через місяць в битві при Данно Ура подібно римлянам у першій пунічній війні перемагає ворога взявши ворожі кораблі на абордаж . Під час битви при

---

<sup>1</sup> Sansom, George. *A History of Japan to 1334*. // Stanford University Press. 1958 . p. 292 -293

Данно-Ура помирає Імператор Антоку забравши на той світ разом з собою дві з трьох імператорських регалій меч та дзеркало<sup>1</sup>. Разом з імператором помирає і клан Тайра, що, члени якого або самі накладають на себе руки, або будуть винищені Йорітомою. В Японії ж встановлюється диктатура Мінамото, а її новий сьогун прагнучи позбутись усіх своїх політичних опонентів згодом вбиває навіть рідного брата. Власне саме історія його брата Йошітсуне і стане праобразом для майбутніх самураїв.<sup>2</sup>

## 2.2 Проблематика погляду на особу Тайри но Кійоморі

Отже після розгляду подій, можна поговорити про основну проблему, що існує в працях Рубеля. В сучасній Історіографії на відміну від більш давньої був взятий курс на перегляд позицій та загального погляду на особистість Тайри Кійоморі. Так, Кійоморі з людини, що однозначно у японській історії вважався злодієм, поступово перетворився у доволі суперечну фігуру. Так звичайно, що його доволі суперечних політичних поступків ніхто не виправдовує, хоча спроба як замінити імператора своїм нащадком, що також мав імператорську кров, так і встановлення монополії як на державні пости так і на землю не була новою для Японії і на той момент цим вже займався клан Фудзівара до нього, а згодом видозміною цього процесу стане повне відбирання влади у імператорів. Тож кажучи, що це було неординарним проявом диктатури та бажанням абсолютною могутності варто було б мабуть згадати, що на той момент це було доволі нормально. Цікаво, що і самих нащадків з дому Мінамото він пощадив, хоча старшому з них – Йорітомі було вже 14 років. Відтак і казати про якусь неймовірну кровожерність кажучи про Кійоморі не можна. Мабуть найбільшою проблемою, що її згадають мені у моїй неправоті було б те, що

---

<sup>1</sup> Stephen Turnbull *The Samurai Sourcebook*.// Cassell & Co. London. 1998. p. 203-206

<sup>2</sup> Fay Beauchamp *The Tale of the Heike and Japan's Cultural Pivot to the Art of Wa* // Asian Literature in the Humanities and the Social Sciences 2019. p. 21

Кійоморі проводив масштабну репресивну політику , і тут я дійсно вимушений погодитись , хоча мабуть все ж варто було б сказати , що не рідко така політика не була викликана самим Кійоморі і радше була наслідком повстання проти його влади чи відкритою підтримкою повстанців . І тут дійсно Кійоморі не щадив тих хто повставав проти нього не рідко випалюючи та знищуючи все , що було пов'язано з повстанцями . Відтак я б радше казав , що Кійоморі не тим самим злодієм якого його дуже часто малювали у подальшій Історіографії , а скоріш був доволі поганим політиком , що часто робив необдумані та доволі емоційні кроки, адже саме його необдумані політичні кроки призвели до падіння клану Тайра .

Цікаво , що іншої думки з цього приводу притримується Рубель , адже питання встановлення Диктатури Тайра він висвітлював не у одній своїй роботі добре висвітлював питання того , якою ж була внутрішня політика Кійоморі . Власне з назви роботи Рубеля на цю тему можна зрозуміти , що головним чином Кійомомрі виставляється як Диктатор та тиран . Праця «Середньовічна Японія на шляху військової диктатури . Диктатура Тайра» виставляє Кійоморі всеціло , як з'їхавшого з глузду , або принаймні не розумного старця , що знищував храми та своїх політичних опонентів . У своїй невеличкій праці на цю тему Рубель виставляє Кійоморі саме в такому ракурсі так у книзі «Історія середньовічного Сходу» Кійоморі так і взагалі називається жакликим тираном , за збереження життя Мінамото Йорітомо в обмін на взяття в наложниці його матері , цікаво , що у цій самій книзі вже на наступній сторінці зазначається , що після поразки у битві біля Данно-Ура увесь клан Тайра був знищений і наводяться такі приклади «Малюків топили , або живими заривали в землю , дорослих душили або різали кинджалами , а полоненим самураям рубали голови» тобто напряду наводяться приклади набагато більш кривавої розправи над переможеним кланом , а ніж тієї , що скоїв Кійоморі , однак при цьому у своїй книзі Рубель Йорітомо диктатором так і не назвав . Рубель обмежився підписом «хитрого , підступного політика Йорітомо» . Як зазначає Рубель «Вся політична , економічна , судова влада



згідно з новим законодавством зосереджувалась в руках сьогуна»<sup>1</sup>, таким чином ми бачимо, як Йорітомо фактично затвердив свої повноваження використавши нове законодавство і захопив набагато більшу повноту влади, аніж міг собі уявити Кійоморі.

Таким чином як ми можемо побачити праці Рубеля з приводу встановлення диктатури клану Тайра є доволі добрими, адже дають доволі широку картину того, як Тайра на Кійоморі сховався на вершину правління. Однак з сучасною тенденцією на покращення репутації Кійоморі вони доволі сильно відстають і це приводить нас до думки, що якщо раніше для розуміння та доброго знання про Кійоморі, можна було прочитати лише один підручник «Середньовічної історії Сходу» то зараз, що бути у контексті розвитку сучасної японістики треба мати набагато більш обширні знання та погляди, аніж ті, що базуються на одному підручнику.

---

<sup>1</sup> Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 189-190

## Висновки

Отже підведемо підсумки , на протязі усієї роботи я намагався продемонструвати не лише ідейну важливість робіт Рубеля для розвитку вітчизняної орієнталістики , а й дослідити їхню значимість не лише для України , а й для Світу . Сумною вийшла доля української орієнталістики зокрема і японознавства , адже Рубель написавши свою видатну працю з генези самурайського стану та потім включивши її до складу «Середньовічної Історії Сходу» після цього вже не мав великих публікацій і його роботи і досі лишаються відомими в доволі вузькому колі спеціалістів орієнталістів . Роблячи це дослідження я мав на меті продемонструвати внесок Вадима Анатолійовича у розвиток української японістики і це мені вдалось , адже як я зазначив раніше в тих умовах в яких працював та створював свої роботи Рубель це була доволі титанічна праця , однак ця праця і досі лишається доволі унікальною і риси цієї унікальності їй додає як не сумно її самотність серед працю з японістики . Як я вже зазначав українська орієнталістика є доволі бідною особливо , порівнюючи з навіть Польщею не кажучи вже про порівняння з більш північним нашим сусідом . І звичайно , що кажучи це не можна не казати що це результат історичного надбання України , однак варто мабуть зазначити , що чимало в цій проблемі відіграла участь і сама українська держава , що не змогла вирішити своїх фундаментальних проблем . Все ж повертаючись до Рубеля звичайно можна , а й навіть треба казати , що його праці є визначними для орієнталістики , беручись за доволі слабо розвинуту в японознавчій науці тему Рубель зміг піти в авангарді її дослідників і відкрити , якщо не першим то одним з перших так це точно видатне походження самурайства . А враховуючи , що , окрім самурайства у Рубеля було і ще безліч робіт з Японської історії то можна казати і про визначний вклад Вадима Анатолійовича у українську японістику . Внесок , що його зробив Рубель звичайно доволі важко оцінити , адже фактично дуже важко порівнювати майже єдину настільки велику роботу в українській японістиці з іншими , бо власне інших таких робіт то і

немає . Саме тому внесок Рубеля є ще більшим , аніж може здатись на перший погляд , адже його роботи є не лише першими україномовними роботами у цій галузі , що отримали не лише українське визнання , а й фактично єдиним , тож навіть майбутні видатні українські японісти будуть їх читати .

Звичайно кажучи про праці Рубеля н можна не казати , що вони і досі не втрачають своєї актуальності , хоча і написанні були вже чверть століття тому . Хоча звичайно , що його роботи і мають доволі великі проблеми з розробкою питання , і не лише через проблематику з навчанням самого Вадима Анатолійовича , адже як він і сам вважав саме не відповідність концепцій тогочасного сходознавства суровій реальності побудило в ньому цікавість до саме Східного вектору історичної науки , а й доволі старі вже як на сьогодні роботи , адже з моменту написання докторської дисертації автореферат , якої я весь час наводив пройшло вже більше ніж чверть століття . Основна концепція розвитку самурайства та становлення японської державності у Рубеля розроблена дуже добре до цієї розробки він готувався ретельно та планомірно тож його робота з генези самурайства є доволі доброю , хоча звичайно , що як я зазначив вище розробляв він свої концепції у доволі буремні та складні часи , а враховуючи , що головним опонентом своїх концепцій він вважав саме марксистські погляди на становлення самурайства , то можна казати , що саме протистояння вже застаріло . Однак слід також зазначити , що зокрема завдяки і його старанням ці концепції перейшли у ряд застарілих , і звичайно зараз мабуть жодний поважний історик не буде розвивати ідею становлення усіх цивілізацій тільки з формаційної теорії . Саме Рубелю належить доволі вагома роль у модернізації японознавства в Україні , і звичайно , що це відобразилось не лише у його роботі , а й у викладацькій діяльності . Відтак кажучи про Рубеля ми обов'язково згадуємо і японістику в часному та сходознавство загалом , згадуємо їх становлення на початку незалежної України і для нас ще більшим стає розуміння того наскільки ж титанічну працю приклали наші

українські сходознавці , щоб розвинути сходознавство в Україні . Ось так працював створював і напрацьовував японознавчі концепції викладача Київського Національного Університету Вадим Анатолійович Рубель на початку ХХІ ст. А враховуючи , що він і досі є викладачем Київського Національного Університету можна з впевненістю сказати , що сучасна орієнталістика у міцних руках сучасних студентів .

### Список використаних джерел і літератури

1. «Повесть о смуте годов Хэйдзи», св. 1 «1. Воцарение государя Го-Сиракава»)
2. Інтерв'ю з Вадимом Анатолійовичем Рубелем ( 2011) Url:  
<https://www.youtube.com/watch?v=1BlCIvqLVJ4> ( дата звернення 22. 02. 2024
3. К. А. Попова Свод законов «Тайхо рицурё» 702—718 гг :Рицу (Уголовный кодекс) / Вступ. статья, пер. с девнеяпонского, коммент. и словарь. Москва: Наука, 1989. Url : [https://drevlit.ru/docs/japan/VIII/700-720/Tajhore\\_III/text2.php](https://drevlit.ru/docs/japan/VIII/700-720/Tajhore_III/text2.php) ( дата звернення 15. 03. 2024 )
4. Цунэтомо Я. Кодекс «Бусидо» в переводе Марии Козловой // Издательство «Оміко», 2019. 256 С.
5. Повесть о доме Тайра перевод И Львовой // М. 1982. с. 2
6. Рубель Вадим Анатолійович // Офіційна сторінка історичного факультету КНУ імені Т.Шевченка URL:  
<https://web.archive.org/web/20110706032840/http://am.history.univ.kiev.ua/vycladachi/rubel> ( дата звернення 21. 02. 2024
7. Рубель Вадим Анатолійович // Офіційна сторінка НДУ ім. М. Гоголя URL:  
<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/component/k2/item/4926-vady-m-anatoliiovych-rube-l> ( дата звернення 22. 02. 2024
8. Укрінформ круглий стіл на тему: "Роль Гейдара Алієва в азербайджансько-українських відносинах" // 19 грудня 2023 URL:  
[https://www.youtube.com/watch?v=9gardGIHFIM&ab\\_channel=UkrinformTV](https://www.youtube.com/watch?v=9gardGIHFIM&ab_channel=UkrinformTV)  
(дата звернення 15. 02. 2024)
9. Arthur Waley,. The Tale of Genji by Myrasaki Sikbi.// A Novel in Six Parts by Lady Murasaki : Part One. Boston ; New York : Houghton Mifflin Company, 1926. 300 P.
10. The Tale of the Heike transaction of the Asiatic society of Japan // Kegan Paul Ltd,. Trunber & Co., L'd., London, 1918. 518 P.

11. А. Мещеряков М. Грачев Древняя Япония культура и текст // М. «Наука» 1991 222 С.
12. Григорьева Т. П. Японская художественная традиция // М. издательство «Наука», 1979. 202 С.
13. Д. Икеда, М. Згуровский «Япония и Украина – разные судьбы, общие надежды» // Київ, Издательский дом «Град», 2011. 301 С.
14. Е. М. Ермаков , Г. Е. Комаровский , А. Н. Мещеряков Синто-путь японских богов в 2 Т. / Т 1 очерки по истории синто СПб. Гиперион, 2002. с. 82-89
15. Жуков А. История-Японии. Т. I. С-древнейших-времен-до-1868 // «Институт востоковедения РАН», 1998. 630 С.
16. Журавлев В. Е. Внешняя Политика Японии и Историко-культурные факторы ее формирующие // М. Вестник Института Мировых Цивилизаций, 2021. с. 5-12
17. Искандеров А. А. Свод законов "Тайхо рицурё" 702-718 гг: Рицу : (Уголовный кодекс) : Пер. с древнеяпонского Попов К.А. // М., «Наука», 1989. 110 С.
18. История Востока. Т. II. Восток в средние века / Гл. редкол.: Р. Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. Т.2 Восток в средние века Отв. ред. Л. Б. Алаев, К. З. Ашрафян, Н. И. Иванов. Москва: Изд. фирма «Вост. лит.» РАН, 2002. с. 182
19. История Востока. Т. III. Восток на рубеже средневековья и нового времени. XVI—XVIII вв. // Гл. редкол.: Р. Б. Рыбаков (пред.) и др.; Ин-т востоковедения РАН. Т.3 Восток на рубеже средневековья и нового времени. Отв. ред. Л. Б. Алаев, К. З. Ашрафян, Н. И. Иванов. Москва, М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2000. с. 363-375
20. Капранов С. В. Становления Японознанства в Україні // Сходознавство. 2010. № 49-50. С. 38-49.

21. Каргалов В. В. Внешнеполитические факторы развития феодальной Руси: Феодальная Русь и кочевники / Ред. Т. Г. Липкина. — М.: Высшая школа, 1967. с. 41
22. Кобаяси Акира Война между родами Тайра и Минамото как источник авторитета воинских родов 2021 URL: <https://www.nippon.com/ru/japan-topics/c10501/> (дата звернення 25. 04. 2024)
23. Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Набунага // «Дух і літера» К. 2013 960 С.
24. Ковальчук М. В. Суспільно-політичний устрій Османської Імперії XVI СТ на основі султанських канун-наме // Київ, 2017. с. 1
25. Кузнецов Ю.Д., Навлицкая Г.Б., Сырицын И.М. История Японии // М. «Высшая школа», 1988. с. 70-71
26. Меещряков А. Н. СТРАНА ЯПОНИЯ. ЛЮДИ И ТЕКСТЫ // СПб., Петербургское Востоковедение, 2018. 464 С.
27. Микола Лукаш Від Боккаччо до Аполлінеро // Київ, Художне видавництво «Дніпро» , 1990 . с 44-92
28. Пріцак О. Без сходознавства неможливо зрозуміти історію й культуру України // Київ «Східний світ», 1993, № 1 6 С.
29. Рубель В. А. Встановлення диктатури Тайра в Японії: політико-клановий аспект проблеми // Східний світ. 2003. № 1. с. 76-84
30. Рубель В. А. Історія Середньовічного Сходу // Київ, «Либідь», 2002. с. 189-190
31. Рубель В. А. Історія цивілізацій Доколумбової Америки // Київ, «Либідь», 2005. 504 С.
32. Рубель В. А. Коріння й генезис стану bushi(самураїв) в середньовічній Японії // Східний світ, 1996, № 2. С. 29-36
33. Рубель В. А. Політико-історичні концепції середньовічної Японії XIII – першої половини XIV ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.03 // Київський університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 1993. 16 С.

34. Рубель В. А. Походження самурайського стану в середньовічній Японії // Наукові записки. Історія. Київ: Видавн. дім “КМ Academia”, 1998. С. 137-142
35. Рубель В. А. Середньовічна Японія на шляху військової диктатури : диктатура Тайра // Київ ,«Східний світ», № 1 , 1995. с 72
36. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. // Київ. Аквілон-Прес, 1997. 256 С.
37. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII — друга половина XIX ст.) // Київ, «Либідь», 2007. 560 с.
38. Рубель В.А. Походження військово-самурайської державності у традиційній Японії (середина 1 тис. до н.е. - XIV ст. н.е.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук К., 1999. с. 7
39. Свиридов Г.Г. Японская средневековая проза сэцува // М., ГРВЛ, 1981. с. 76-105
40. Слепцов О.С., Дьомін М.М., Козакова О.М., Вплив Китаю і Японії на європейську архітектуру і мистецтво кінця XIX – початку XX століть // Київ Київський національний університет архітектури, 2020 . с. 103-109
41. Суровень Д. А. Описание китайского посольства 608 г. в Японию по китайским, корейским и японским источникам // Китай: история и современность. Материалы научно-практической конференции. Екатеринбург, Изд-во Урал. 2011. С.64-77.
42. Суспільства давньої, середньовічної і ранньомодерної доби та їх цивілізаційна спадщина // Київ, КНУ ім. Т. Г. Шевченка, історичний факультет кафедра історії стародавнього світу та середніх віків, 2017. 18 С.
43. Сходознавство актуальність та перспективи матеріали доповідей IV міжнародної науково-методичної конференції //Харків, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2023. с 44



44. Antonio Graceffo Mongolian Archery: from the Stone Age to Naadam // 2013 URL : <https://web.archive.org/web/20220413082010/https://www.bow-international.com/features/mongolian-archery-from-the-stone-age-to-nadaam> ( дата звернення 05. 04. 2024)
45. Buyuuden Japanese History Japanese History: The Heian Period Pt. 1 // (Japanese History: The Textbook) 2021 URL : [https://www.youtube.com/watch?v=mF9RycAkYnk&ab\\_channel=BuyuudenJapaneseHistory](https://www.youtube.com/watch?v=mF9RycAkYnk&ab_channel=BuyuudenJapaneseHistory) ( дата звернення 05. 04. 2024)
46. Calza, Gian Carlo. Japan Style. // Phaidon.press, 190 p.
47. Delgado, James P. Khubilai Khan's Lost Fleet: In Search of a Legendary Armada. // Berkley: University of California Press ,2010. 35-42 p.
48. Donald H. Shively William H. McCulloch The Cambridge history of Japan Volume 2 / Heian Japan, Cambridge university press, 2008. 25 p.
49. Dorothy J. Perkins The Samurai of Japan: A Chronology from Their Origin in the Heian Era (794-1185) to the Modern Era 1998
50. E. Kaplan Medieval Japan's feudal process // West Washington university. 2008. p. 12 URL : <https://web.archive.org/web/20060222092255/http://www.ac.wvu.edu/~kaplan/eas201/201-15.pdf> ( дата звернення 20. 03. 2024 )
51. Edward R Beauchamp, Richard Rubinger, Education in Japan a source book / Rotledge, 1989. p. 16-17
52. Fay Beauchamp The Tale of the Heike and Japan's Cultural Pivot to the Art of Wa // Asian Literature in the Humanities and the Social Sciences, 2019. p. 21
53. Friday, Karl F. Samurai, warfare and the state in early medieval Japan.// Routledge, 2004. p. 1-15
54. Helen Craig McCullough ,Yoshitsune: A Fifteenth Century Japanese Chronicle.. // Stanford, California: Stanford University Press, 1966. 367 P.
55. Hiroki Sato Legends of the Samurai в переводе Котенко Р. В. // Издательство «Акт», 2017. с. 75

56. Howland, Douglas R. Samurai status, class, and bureaucracy: A historiographical essay // *The Journal of Asian Studies* 2001. p. 353-380.
57. Japanese Studies in Europe (Japanese Studies Series XXXII): In 2 vol. // Tokyo: The Japan Foundation, 1999. – Vol. I. Directory of Japan specialists, Japan Foundation, 1999. 508 P.
58. Jeremy P. Mass William B Hauser *The Bakufu in Japanese History* / Stanford university press. Stanford . California, 1985. p. 16
59. John Whitney Hall *The Cambridge History of Japan 4 - The Muromachi bakufu* // Cambridge University Press, 2008. 860 P.
60. Jonathan Clements *A brief history of the Samurai* // Robinson, London, 1971. 384 p.
61. Jonathan Clements *A Brief History of Japan: Samurai, Shogun and Zen: The Extraordinary Story of the Land of the Rising Sun (Brief History of Asia Series)*, Robinson London, 1971. p. 29—33
62. Karl F. Friday *Once and Future Warriors: The Samurai in Japanese History* // Association for Asian studies 2005. p 31-38
63. Nagahara, Keiji. *The Social Structure of Early Medieval Japan* // *Hitotsubashi journal of economics* . 1960 . p. 90-97.
64. Nakaba Yamada Ghenko: *The Mongol Invasion of Japan* // Leonaur Limited, 2012. p. 114-115
65. Roman Kodet *The World of Japanese Chronicles. War Stories in the Japanese Historiography* // University of West Bohemia, 2020. p 226-236
66. Roman Kodet *The World of Japanese Chronicles. War Stories in the Japanese Historiography* // University of West Bohemia, 2020. p 226-236
67. Sansom, George. *A History of Japan to 1334*. // Stanford University Press, 1958. 536 P.
68. Stephen Turnbull *The Samurai a military History* // Routledge, London, 1977. p. 73

69. Thomas Conlan In Little Need of Divine Intervention: Takezaki Suenaga's  
Scrolls of the Mongol Invasions of Japan // Cornell East Asia Series, 2010. p.  
275
70. Thomas Conlan, Heian Japan: Centers and Peripheries // The Journal of  
Japanese Studies, 2008. 467-471 P.
71. Thomas Conlan, Samurai and the Warrior Culture of Japan, 471–1877: A  
Sourcebook // Hackett Publishing Company, Inc, 2022. 384 P.
72. Walker Bret L. The conquest of Ainu lands : ecology and culture in Japanese  
expansion // Berkley, University of California Press, 2001 p. 57
73. Walker Bret L. The conquest of Ainu lands : ecology and culture in Japanese  
expansion, 1590-1800 // Berkeley : University of California Press , 2001. 336 P.
74. What's my age again? (East Asian age reckoning), 2013 URL :  
<https://islandsidechronicles.wordpress.com/2013/06/29/whats-my-age-again-east-asian-age-reckoning>  
( дата звернення 22. 02. 2024)
75. Winfried Fluhter Overview of East Asian Studies in Central and Eastern  
Europe, Duisburg, Germany, 2003. p. 43-54
76. Yutaka Mino The great Eastern temple : treasures of Japanese buddhist art  
from Tōdai-ji / Art Institute of Chicago, Chicago, 1986. p. 44

## Резюме

Ця праця виносить декілька речей, на загаль, по перше вітчизняна сходознавча наука значно поступається в кількості західній чи навіть «східній». Однак не в якості, адже праці Рубеля є доволі якісними, хоч і мають свої недоліки. Недоліками праць Рубеля є доволі застаріла розробка питання та погляди на деякі події. Великими ж перевагами цих праць, є звичайно їх доволі добре розроблене питання генези самурайського стану чи розвитку самурайської державності і звичайно саме їх існування. Сам Рубель є доволі унікальною та цікавою особистістю, що вартий дослідження як першопроходець у українській орієнталістиці

Ключові слова: Рубель, Японія, самурай, Тайра, сьоен, сходознавство, японістика.

This work brings several points to the forefront. Firstly, ukrainian Oriental science is significantly inferior in quantity to Western or even "Eastern" studies. However, not in terms of quality, as Rubel's works are quite high-quality, although they have their shortcomings. The shortcomings of Rubel's works include somewhat outdated approaches to the issues and views on certain events. The great advantages of these works are, of course, their rather well-developed question of the genesis of the samurai state or the development of samurai statehood, and, of course their existence. Rubel himself is a rather unique and interesting person who is worth studying as a pioneer in Ukrainian oriental studies.

Key words: Rubel, Japan, samurai, Taira, shoen, Oriental studies, Japanese studies.